

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

**Факультет соціології і права
Кафедра теорії та практики управління**

«На правах рукопису»
УДК _____

«До захисту допущено»
В. о. завідувача кафедри
_____ Ростислав ПАШОВ
« ____ » _____ 20 ____ р.

Кваліфікаційна робота

**на здобуття ступеня бакалавра
зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма «Адміністративний менеджмент»
на тему: «Удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти»**

Виконала:

студентка IV курсу, групи АМ-391
Маховік Марія Костянтинівна _____

Керівник:

доцент кафедри теорії та практики
управління, к. наук з держ. упр., доцент,
Цимбаленко Яна Юріївна _____

Рецензент:

доцент кафедри соціології,
к. соц. н., доцент,
Коржов Геннадій Олександрович _____

Засвідчую, що у цій кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань.
Студентка _____

Київ – 2023 року

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра теорії та практики управління

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітньо-професійна програма «Адміністративний менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ
В. о. завідувача кафедри
_____ Ростислав ПАШОВ
«___» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студенту
Маховік Марії Костянтинівни

1. Тема кваліфікаційної роботи «Удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти», керівник роботи Цимбаленко Яна Юріївна, доцент, Кандидат наук з державного управління.
2. Термін подання студентом кваліфікаційної роботи «___» _____ 20__ р.
3. Об'єкт дослідження – корупція в освітній галузі.
4. Предмет дослідження – заходи із запобігання корупції в освітній галузі.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити: описати поняття та ознаки корупції в освіті; охарактеризувати прояви корупції в освітній та науковій сферах; дати характеристику державній антикорупційній політиці України; описати заходи, спрямовані на запобігання і протидію корупції; визначити міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної

антикорупційної політики в Україні; описати заходи з контролю та і нагляду за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції; дати рекомендації щодо вдосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти.

6. Перелік ілюстративного матеріалу – 1 презентація до роботи.

7. Дата видачі завдання « ____ » _____ 20__ р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення напрямку наукового дослідження	17.04.2023-18.04.2023	Виконано
2.	Опрацювання літературних джерел з предмету дослідження	17.04.2023-18.04.2023	Виконано
3.	Складання плану кваліфікаційної роботи та обговорення його з науковим керівником	17.04.2023-18.04.2023	Виконано
4.	Розробка 1 розділу «Теоретичні аспекти запобігання корупції в галузі освіти»	19.04.2023-25.04.2023	Виконано
5.	Розробка 2 розділу «Застосування антикорупційного законодавства України в освітній сфері»	26.04.2023-09.05.2023	Виконано
6.	Підготовка та опрацювання матеріалу для написання 3 розділу	10.05.2023-16.05.2023	Виконано
7.	Розробка 3 розділу «Шляхи удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти»	17.05.2023-31.05.2023	Виконано
8.	Оформлення кваліфікаційної роботи	01.06.2023-04.06.2023	Виконано
9.	Подання кваліфікаційної роботи науковому керівнику для написання відгуку	01.06.2023-04.06.2023	Виконано
10.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	05.06.2023-06.06.2023	Виконано
11.	Передача кваліфікаційної роботи рецензенту для рецензування та написання рецензії	10.05.2023-16.05.2023	Виконано

Студент

Марія МАХОВІК

Керівник

Яна ЦИМБАЛЕНКО

АНОТАЦІЯ

Маховік М.К. Удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти– Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, Освітньо-професійна програма «Адміністративний менеджмент». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Кафедра теорії та практики управління. Київ, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена удосконаленню інструментів запобігання корупції в галузі освіти. У роботі описано поняття та ознаки корупції в освіті, їх прояви в освітній та науковій сферах. Дано характеристику державній антикорупційній політиці України, її пріоритетам, шляхам та принципам її реалізації. Описано заходи, які спрямовані на запобігання і протидію корупції в освітній сфері та наведено міжнародний досвід запобігання та протидії корупції в освітній сфері.

Також у роботі проаналізовано діючі інструменти запобігання корупції в галузі освіти та надано пропозиції щодо удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти.

Ключові слова: корупція, освіта, Україна, держава, наука, інструменти, запобігання, політика, антикорупція.

ANNOTATION

Makhovik M.K. Enhancement of Anti-Corruption Tools in the Education Sector - Qualification Paper in manuscript form.

Qualification paper for the Bachelor's degree in the specialization of 281 Public Administration and Administration, Educational and Professional Program "Administrative Management." - National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute," Department of Theory and Practice of Management. Kyiv, 2023.

The qualification paper is dedicated to improving anti-corruption tools in the education sector. The paper describes the concept and manifestations of corruption in education, including its presence in the educational and scientific spheres. It provides an overview of the state's anti-corruption policy in Ukraine, its priorities, pathways, and implementation principles. Measures aimed at preventing and combating corruption in the education sector are described, along with international experiences in preventing and combating corruption in education.

Furthermore, the paper analyzes existing tools for preventing corruption in the education sector and offers suggestions for enhancing these tools in the field of education.

Key words: corruption, education, Ukraine, government, science, tools, prevention, policy, anticorruption.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ.....	13
1.1. Поняття та ознаки корупції в освіті.....	13
1.2. Прояви корупції в освітній та науковій сферах.....	17
1.3. Державна антикорупційна політика України, пріоритети, шляхи та принципи її реалізації.....	20
Висновки до 1 розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ.....	28
2.1. Заходи, спрямовані на запобігання і протидію корупції.....	28
2.2. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції в освітній сфері.....	34
2.3. Заходи з контролю і запобігання та виявлення корупції в освітній сфері.....	48
Висновки до 2 розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ.....	56
3.1. Аналіз діючих інструментів запобігання корупції в галузі освіти.....	56
3.2. Пропозиції щодо удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти.....	72
Висновки до 3 розділу.....	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

UNCAC - Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (United Nations Convention against Corruption)

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

НАБУ - Бюро з питань корупції

САП - Спеціалізованої антикорупційної прокуратури

ВАКС – Вищий антикорупційний суд

ЄС – Європейський Союз

ООН – Організація Об'єднаних Націй

КПІ - Київський політехнічний інститут

ЗВО - Заклад вищої освіти

СВА - Польське антикорупційне агентство

США – Сполучені Штати Америки

СРІ - Середній глобальний показник

ЗНО – Зовнішнє Незалежне Оцінювання

МОН - Міністерство освіти і науки України

TI - Transparency International

ACREC - Міждисциплінарний науково-освітнього центру протидії корупції
НаУКМА

ЗМІ - Засоби масової інформації

ЦСР - Цілей сталого розвитку

ІКТ - Інформаційно-комунікаційні технології

ОГС - Орган громадського самоврядування

БПЛА - Безпілотний повітряний апарат

ВСТУП

Тема удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти є дуже актуальною в сучасних умовах. Корупція є серйозною загрозою розвитку будь-якої країни, в тому числі і в Україні, і освітня галузь не є винятком.

Україна має досвід боротьби з корупцією в освіті, але, на жаль, вона є не зовсім ефективною. Найпоширенішими формами корупції в освіті є підrobка документів, підкуп викладачів інститутів, зловживання владою та інше.

Таким чином, удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти є необхідністю, оскільки це дозволить підвищити якість освіти та забезпечити рівні умови для всіх студентів. Зокрема, удосконалення системи контролю за фінансовою діяльністю закладів освіти, забезпечення прозорості та відкритості діяльності, встановлення механізмів звернення для студентів та викладачів, проведення етичного навчання, підвищення ефективності контролю за використанням бюджетних коштів - це лише кілька прикладів того, що може бути зроблено для запобігання корупції в галузі освіти.

Тому, актуальність теми удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти надзвичайно висока, і це потребує дієвих заходів та спільних зусиль з боку держави, громадськості та освітніх установ.

Мета теми полягає у вдосконаленні механізмів та інструментів боротьби з корупцією в освітній сфері. Корупція в галузі освіти може суттєво погіршувати якість навчання, відбирати можливості для тих, хто має менше грошей або політичного впливу, порушувати рівність шансів і надавати переваги тим, хто може заплатити більше.

Тому, метою удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти є створення прозорої, справедливої та ефективної системи, яка забезпечить рівні можливості для всіх студентів та викладачів. Ця мета може бути досягнута шляхом вдосконалення системи контролю за фінансовою діяльністю закладів освіти, підвищення ефективності контролю за використанням бюджетних коштів,

забезпечення прозорості та відкритості діяльності, встановлення механізмів звернення для студентів та викладачів, проведення етичного навчання та ін.

Остаточною метою удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти є підвищення якості навчання, забезпечення рівних можливостей для всіх студентів та викладачів, та створення умов для розвитку освітньої галузі в Україні.

Відповідно до мети, у роботі наводиться ряд завдань для її вирішення:

- описати поняття та ознаки корупції в освіті;
- охарактеризувати прояви корупції в освітній та науковій сферах;
- дати характеристику державній антикорупційній політиці України;
- описати заходи, спрямовані на запобігання і протидію корупції;
- визначити міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної антикорупційної політики в Україні;
- описати заходи з контролю та і нагляду за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції;
- дати рекомендації щодо вдосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти.

Об'єктом дослідження є корупція в освітній галузі.

Дослідження об'єкту включає аналіз законодавства та політик, що регулюють освітню галузь в Україні, а також розгляд причин та наслідків корупції в освіті. Також дослідження може включати аналіз діючих механізмів запобігання та боротьби з корупцією в освіті та їх ефективності, а також вивчення світового досвіду в цій галузі.

Предметом дослідження – заходи із запобігання корупції в освітній галузі.

У дослідженні теми застосовані різноманітні методи дослідження, такі як: аналіз законодавства - описується роль держави в запобіганні корупції в освіті, порівнюється зарубіжний досвід з національним та досліджуються прогалини у законодавстві; аналіз статистичних даних - описується розповсюдженість корупції

в освіті, її види та причини виникнення; дослідження судових справ - досліджуються факти корупції в освіті, їх характеристики та наслідки; експертні оцінки - вивчення думок експертів з питань корупції в освіті, включаючи вчених, педагогів, представників державних органів, громадських активістів та інших зацікавлених сторін; кейс-дослідження - детальне вивчення конкретних випадків корупції в освіті, їх причин та наслідків, а також розгляд способів їх запобігання та боротьби з ними.

Наукова новизна результатів дослідження теми полягає у наступному:

- Виявлення нових причин виникнення корупції в галузі освіти, які раніше не досліджувалися. Наприклад, можуть бути виявлені проблеми з реалізацією державних програм у певних регіонах, які призводять до поширення корупційних схем в освіті.
- Розробка нових методів запобігання корупції в галузі освіти, що базуються на сучасних технологіях та розвитку інформаційного суспільства. Наприклад, можуть бути запропоновані нові інструменти для моніторингу корупційних ризиків у школах та університетах.
- Вивчення ефективності інструментів запобігання корупції в галузі освіти, що раніше не досліджувалися. Наприклад, можуть бути проаналізовані підходи до навчання етики та антикорупційної культури в школах та вищих навчальних закладах з метою визначення їх ефективності та побудови нових підходів до навчання.
- Розробка нових теоретичних концепцій, які допоможуть краще розуміти проблему корупції в галузі освіти та її наслідки для суспільства в цілому. Наприклад, можуть бути запропоновані нові теорії, які допоможуть краще розуміти соціально-економічні та політичні виміри корупції в освіті.

Практичне значення результатів дослідження полягає у наступному:

- Розробка нових інструментів запобігання корупції в галузі освіти, які допоможуть покращити ефективність антикорупційних заходів. Наприклад, на основі результатів дослідження можуть бути розроблені нові антикорупційні програми та інструменти для моніторингу корупційних ризиків в школах та вищих навчальних закладах.
- Розробка нових підходів до навчання етики та антикорупційної культури в освітніх закладах. Наприклад, на основі результатів дослідження можуть бути запропоновані нові методики навчання, які допоможуть формувати у студентів та учнів високу свідомість щодо корупційних ризиків та їх наслідків.
- Підвищення рівня антикорупційної свідомості серед громадськості, особливо серед батьків та студентів. Наприклад, на основі результатів дослідження можуть бути створені інформаційні матеріали та посібники, які допоможуть батькам та студентам зрозуміти, які є наслідки корупції в освіті та які інструменти запобігання її поширенню.
- Поліпшення законодавства та регулювання діяльності освітніх закладів. Наприклад, результати дослідження можуть бути використані для розробки нових законів та політик, які допоможуть зменшити корупційні ризики в освіті та забезпечити більш ефективну боротьбу з корупцією.

Ключові слова: корупція, освіта, Україна, держава, наука, інструменти, запобігання, політика, антикорупція.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

1.1. Поняття та ознаки корупції в освіті

Корупція представляє собою соціальне явище, яке включає всі види недобросовісних дій, пов'язаних з неправомірним використанням влади та службових повноважень з метою задоволення особистих інтересів або інтересів інших осіб, а також включає інші злочини, спрямовані на сприяння корупційним діям або їх приховуванню.

Сутність корупції полягає у тому, що вона має:

- соціальну обумовленість;
- негативний вплив на всі сфери суспільного життя;
- свою «ціну», яку платить суспільство за її існування;
- транснаціональний характер;
- економічні, політичні, правові, психологічні та моральні аспекти;
- здатність постійно пристосовуватися до нових реалій життя.

Це розуміння корупції становить початкову точку і вимагає розширити боротьбу з нею за межами суто правових заходів, особливо з використанням юридичної відповідальності за корупційні діяння, і впровадити комплексний підхід, включаючи економічні, політичні, організаційні та інші заходи протидії.

У кримінологічному контексті, корупція характеризується декількома ключовими рисами:

- Вона можлива лише у сфері діяльності державних органів та місцевого самоврядування.
- Суб'єктом корупції може бути лише особа, яка має владні або посадові повноваження.

- Корупційні відносини виникають внаслідок зловживання особою, яка має владні або посадові повноваження, своїми повноваженнями. Ці відносини стають предметом угод, в результаті яких суб'єкт отримує певні користи, як матеріального, так і нематеріального характеру.

Отже, корупція визначається як дії особи з владними або посадовими повноваженнями з метою задоволення власних корисливих інтересів або інтересів інших осіб.

Щодо того, як встановлюється механізм корупційної поведінки, він може проявлятися на двох рівнях. Перший рівень полягає в взаємодії між двома особами, які прагнуть задовольнити власні корисливі інтереси (наприклад, отримання неправомірної вигоди в обмін на послуги).

На другому рівні корупційна поведінка зводиться до дій однієї особи, яка самотійно задовольняє корисливі інтереси, зловживаючи своїми службовими повноваженнями. У будь-якому випадку, корупційна дія полягає у неправомірному використанні повноважень з метою задоволення власних або інтересів третіх осіб. Встановлення механізму корупційної поведінки дозволяє краще розуміти соціальну сутність та правову природу корупції [1]. Для порівняння, хотілося б згадати статтю 1 Закону України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року, яка вже не чинна. Згідно з цим законом, корупція означає незаконне використання повноважень державних посадовців для отримання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Крім того, корупційними діями є незаконне одержання матеріальних благ або послуг, отримання кредитів чи позик, придбання майна за пільгами, які не передбачені законом [2].

Закон України «Про запобігання корупції», який був прийнятий 14 жовтня 2014 року, описує корупцію як використання посадовцем своїх повноважень для неправомірної вигоди або отримання обіцянки вигоди для себе або інших осіб. Це може включати грошові кошти, майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, які надаються без законних підстав [3].

Закон також визначає поняття корупційного злочину, який включає дії, що містять ознаки корупції, і за які передбачена кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність.

Корупція в освіті - це зловживання службовими або іншими особами, пов'язаними з освітнім процесом, своїми повноваженнями у сфері освіти з метою одержання неправомірної матеріальної чи іншої вигоди.

Фактори, що спричиняють та сприяють корупції, можуть бути виявлені шляхом встановлення різних явищ, процесів та чинників, які мають вирішальний вплив на це антисоціальне явище. Фактори корупції можуть бути виділені за сферами поширення та характером:

1. Політичні фактори - недоліки в політичних реформах; політична нестабільність та нестійкість політичних інститутів; дисбаланс владних повноважень та функцій; недостатній контроль за діяльністю влади; нечітка та необґрунтована антикорупційна політика.

2. Економічні фактори - економічні кризи; злочинність та тіньова економіка; надмірне втручання держави в економіку.

3. Організаційно-управлінські фактори - неефективна система організації влади; неефективне державне управління; надмірні повноваження бюрократичного апарату; проблеми в формуванні владних структур.

4. Правові фактори - відсутність верховенства права та законності в органах державної влади; безсистемні та необґрунтовані зміни у законодавстві.

5. Ідеологічні фактори - відсутність чіткої ідеології державної служби та системи цінностей держави.

6. Морально-психологічні фактори - деморалізація суспільства, спад моральних цінностей; почуття невизначеності та непевності щодо майбутнього; недостатня осудженість корупції соціумом [4].

Існують інші групи факторів, які сприяють корупції. Серед них можна виділити наступні:

- Фундаментальні фактори, які включають недосконалість економічних інститутів, економічної політики та системи прийняття політичних рішень, обмежену конкуренцію, надмірне державне втручання в економіку і т.д.

- Правові фактори, які охоплюють відсутність чіткої законодавчої бази, часті зміни економічного законодавства, недотримання норм міжнародного права, неадекватні міри покарання за корупційні правопорушення і т.д.

- Організаційно-економічні фактори, які включають недосконалу систему контролю за розподілом державних ресурсів, управлінські труднощі на великій території, громіздкий і неефективний бюрократичний апарат, низьку оплату праці службовців і т.д.

- Інформаційні фактори, які включають непрозорість державного механізму, інформаційну асиметрію, наявність офшорних зон і т.д.

- Соціальні фактори, такі як кланові структури, непотизм, використання "дружніх стосунків", традиція надання дарунків і хабарів і т.д.

- Культурно-соціальні фактори, які охоплюють систему норм бюрократичної поведінки, масову культуру, що сприяє поблажливому ставленню до корупції [5].

Причини корупції у сфері освіти можуть бути умовно поділені на три групи:

1. Об'єктивні причини, які включають низький рівень заробітної плати освітян, обмежену кількість місць на бюджетну форму навчання, особливо на престижних спеціальностях або в рейтингових вищих навчальних закладах, і недосконалість законодавства, спрямованого на запобігання та протидію корупції.

2. Суб'єктивні причини, які включають розчарування та апатію з боку викладачів у зв'язку зі складністю навчального процесу, який відповідає вимогам Болонської системи, але не приносить достатньої матеріальної винагороди; відсутність поваги до викладацької роботи з боку студентів; замовчування студентами випадків давання й вимагання грошової чи іншої матеріальної винагороди.

3. Об'єктивно-суб'єктивні причини, які включають витрати, пов'язані з працевлаштуванням на викладацьку роботу, недостатні правові та соціальні гарантії захисту освітян [6].

Повністю подолати корупцію – непростий процес, але світова практика показує, що все ж існують найефективніші та найболючіші методи для порушників. Подальші дослідження автора присвячені не лише дослідженню позитивних змін у методах корупції у світовій практиці, а й запровадженню цих методів для запобігання та протидії корупції в системі вищої освіти.

1.2. Прояви корупції в освітній та науковій сферах

Корупція в освітній та науковій сферах – це серйозна проблема, яка шкодить розвитку громадського життя та порушує рівні можливості для всіх людей.

В Україні корупційні дії в освіті включають хабарництво, академічне шахрайство, утримання зарплати вчителів, підвищення та призначення на посади за особистими заслугами, стягнення плати зі студентів за «репетитори» для вивчення навчальної програми для здачі обов'язкових іспитів, які повинні вивчатися на уроці, незаконні закупівлі підручників, укладення корупційних договорів тощо.

Корупція – це складне явище, яке не має єдиного визначення. У системах освіти хабарництво та розкрадання було описано як найпоширеніші корупційні дії.

Хабарництво в освіті передбачає отримання грошових або негрошових переваг, наприклад, коли викладач платить члену(ам) приймальної комісії університету за те, що його наймають на роботу замість інших, більш кваліфікованих претендентів, або коли професор схвалює дисертацію з недоліками через те, що студент батько, продавець автомобілів, надає професору новенький автомобіль.

Розкрадання могло полягати у використанні державних грошей, які були спрямовані на оновлення шкільної бібліотеки, на відпочинок для директора школи та його або її родини.

Шахрайство передбачає певний вид обману, спрямований на отримання економічної вигоди. Якщо університет або інший навчальний заклад виробляє та продає фальшиві дипломи, це може становити злочин зловживання службовим становищем відповідно до статті 19 UNCAC (принаймні стосовно державних установ).

Вимагання – це використання примусу, насильства або погроз з метою виманити щось від іншої особи. Прикладом здирництва в освітній сфері є вчитель, який вимагає сексуальних послуг або необов’язкових гонорарів від учнів або їхніх батьків, щоб учні могли отримати кращі оцінки або дипломи.

Випадки, коли прохання викладача про сексуальні послуги не є примусовими, або коли сексуальні послуги пропонуються студентом в обмін на певну оцінку чи ступінь, можуть вважатися підкупом або зловживанням службовим становищем і іноді називаються сексуальним розбещенням. Неправомірна вигода має застосовуватися якомога ширше, в тому числі у випадках, коли пропонуються нематеріальні речі або нематеріальні вигоди (наприклад, сексуальні послуги), оскільки вони створюють або можуть створити почуття обов’язку між залученими сторонами.

Додаткові порушення доброчесності в освітньому секторі, які в деяких контекстах вважаються корупцією, включають плагіат і прогули викладачів. Також є випадки корупції в адміністрації шкіл, зокрема у сферах закупівель, фінансів і кадрів.

Щоб оцінити поширеність різних корупційних дій у сфері освіти, корисно визначити інституційний рівень виникнення (наприклад, міністерство, муніципалітет, школа), рівень освіти, де це відбувається (наприклад, початкова, середня, вища), залучених суб’єктів, і характер обміну:

- Корупція може мати місце на рівні міністерства освіти, урядового департаменту, області, району, школи чи класу. Кожен рівень має певні можливості для корупції та вимагає різних рішень і відповідей. Наприклад, боротьба з корумпованими вчителями середніх шкіл вимагає заходів, відмінних від тих, які необхідні для боротьби з корупцією в Міністерстві.
- Корупція може набувати різних форм залежно від того, чи відбувається вона на початковому, середньому чи вищому рівні освіти. Наприклад, педагоги, які чинять тиск на батьків (або навпаки), щоб ті взяли репетитора для їхніх дітей, частіше трапляються на ранніх етапах навчання, тоді як корупція під час вступу частіше відбувається на пізніших етапах академічної кар'єри.
- Учасниками корупції можуть бути адміністратори, приватні компанії, що постачають товари для школи, викладачів, студентів або студентських сімей.
- Характер обміну може бути ініційований бенефіціарами освіти або постачальниками освіти.

Слід підкреслити, що корупція в освіті має місце як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Постійне зменшення освітніх бюджетів і збільшення залежності від рейтингів і конкуренції за гранти сприяли скороченню на шкоду якості освіти навіть у найбільших ринкових освітніх системах, таких як Сполучені Штати та Великобританія.

Наприклад, поширеним актом корупції в освіті в Сполучених Штатах є навмисне маніпулювання результатами тестів у школах.

Корупція в транскордонній освіті, включаючи купівлю фальшивих акредитацій і підкуп агентств для набору студентів, також залучені розвинені країни. Основний принцип, спільний для всіх систем освіти, полягає в тому, що класна кімната має бути безпечним місцем, де викладачі та студенти можуть відкрито обговорювати складні теми. Цьому серйозно загрожує корупція.

Перш ніж розпочати дискусію про причини та наслідки корупції та відповіді на боротьбу з корупцією в освіті, варто пояснити різницю між низькою якістю

освіти та корупцією в освіті. Розрізнення має вирішальне значення для можливості вибору відповідних коригувальних заходів. Низька якість освіти може бути результатом неприйнятної поведінки шкільних і університетських викладачів, спричиненої іншими причинами, ніж зловживання владою для приватної вигоди. Якщо університет має відносно мало книг у бібліотеці, тому що він не може дозволити собі відповідну колекцію, брак книг матиме негативний вплив на освіту студентів. У даному випадку не корупція спричинила брак книг. Щоб виправити недолік, бібліотека має бути забезпечена додатковими ресурсами.

Проте, якщо вихователь вкраде книжки з бібліотеки, це означає, що злочин крадіжки вчинено, і до вихователя мають бути застосовані відповідні покарання, які також мають бути зобов'язані повернути або замінити книги.

Таким же чином, якщо відсутність книг є наслідком того, що адміністратор викачує бібліотечні кошти для своєї власної вигоди, або якщо педагог платить адміністратору за видалення фактів крадіжки книг, не вживаючи належних заходів, тоді ці приклади становлять корупцію [7].

1.3. Державна антикорупційна політика України, пріоритети, шляхи та принципи її реалізації

Україна активно бореться з корупцією, зокрема шляхом реалізації державної антикорупційної політики. Пріоритетами цієї політики є забезпечення прозорості, ефективності та відповідальності державного управління, запобігання та протидія корупції на всіх рівнях влади та в суспільстві в цілому.

Шляхи реалізації державної антикорупційної політики України передбачають реалізацію законодавчих та організаційних заходів, спрямованих на зменшення можливостей для корупційних діянь, створення механізмів контролю та моніторингу діяльності державних органів і службовців, підвищення рівня обізнаності та правової культури громадян. мислення в суспільстві.

До початку війни Україні вдалося створити ефективну правову та інституційну базу для боротьби корупція. Антикорупційна інфраструктура включає низку державних органів, які охоплюють різні аспекти антикорупційної діяльності.

Зокрема, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), діяльність якого має суттєво активізуватися з 2020 р. забезпечує формування та реалізацію Державної антикорупційної політика. У свою чергу, важливу роль у системі антикорупційних органів відіграє Національна антикорупційна

Бюро з питань корупції («НАБУ») ретельно розслідує корупцію на високому рівні за процесуальним керівництвом прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), а також новостворений Вищий антикорупційний суд (ВАКС). якому вдалося прийняти важливі рішення у високому рівень корупційних справ у довоєнний період.

Водночас у довоєнний період неможливо було виконати кілька завдань, які були важливим для реалізації антикорупційної реформи (зокрема, призначення нового голови САП, обрання нового голови АРМА тощо).

Вплив війни на функціонування державних і приватних установ був значний. Внаслідок конфлікту, електронне подання декларацій посадовими особами, які мають повноваження виконувати функції держави та місцевого самоврядування, було призупинено. Це призвело до тимчасового припинення фінансового контролю, зокрема повних перевірок посадових осіб. У зв'язку з введенням воєнного стану, необхідно ухвалювати обдумані рішення щодо повного застосування антикорупційного законодавства, навіть в умовах конфлікту.

У той же час, війна створила нові можливості для корупції, а також настає великий ризик корупції під час післявоєнної відбудови України та її подальшого розвитку, спрямованого на євроінтеграцію та впровадження міжнародних стандартів.

Незважаючи на вищесказане, не можна не відзначити, що навіть у воєнний час Україна рухається рішуче щодо налагодження системної роботи всіх державних органів у боротьбі з корупцією.

На 20 червня 2022 року Верховна Рада прийняла Антикорупційну стратегію на період 2021-2025 років, спрямовану на суттєве зниження рівня корупції в сферах, які вважаються найбільш корумпованими українцями. Ці сфери включають митницю та оподаткування, суди та правоохоронні органи, державне регулювання економіки, будівництво та земельні відносини, оборонний сектор, охорону здоров'я та соціальний захист. Затверджена стратегія передбачає також зміни, спрямовані на поліпшення процедур протидії корупції.

Документ визначає п'ять основних принципів антикорупційної політики на період 2021-2025 років:

- 1) Оптимізація функцій держави та органів місцевого самоврядування, зокрема шляхом усунення дублювання повноважень різних органів.
- 2) Цифрова трансформація повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення прозорості їх діяльності та публікації даних.
- 3) Створення зручних та законних механізмів задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, як альтернатива існуючим корупційним практикам.
- 4) Забезпечення невідворотної юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією порушення закону.
- 5) Формування суспільної нетерпимості до корупції, поширення культури доброчесності та поваги до верховенства права.

Разом з тим, сьогодні для України існують гострі проблеми, які не дозволяють повною мірою здійснити анти-корупційна діяльність в умовах воєнного стану:

- 1) відсутність прозорого механізму отримання та використання коштів на реконструкцію та гуманітарної допомоги, а також публічна відкрита платформа для

публікації та моніторингу з боку уряду, донори та громадянське суспільство щодо надходжень і витрат коштів та гуманітарної допомоги;

2) неналежний рівень кадрової забезпеченості антикорупційних органів та установ матеріальні засоби для виконання покладених на них завдань (під час та після введення воєнного стану);

3) невідповідність окремих норм антикорупційного законодавства міжнародним стандартам та стандартам ЄС, як а також деяке пом'якшення антикорупційного законодавства під час воєнного стану [8].

Також, варто зазначити, що під-час засідання Кабінету Міністрів, що відбулося в межах засідання Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентові України, затвердив Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки.

Дана Програма містить заходи, спрямовані на підвищення ефективності системи запобігання корупції в різних сферах суспільного життя, формування негативного ставлення до корупції в суспільстві та забезпечення невідвортної відповідальності за корупцію.

Зокрема, Програма передбачає заходи у сфері судочинства, державного регулювання економіки, митної справи та оподаткування, державного та приватного сектору економіки, будівництва, земельних відносин та інфраструктури, сектору оборони, охорони здоров'я, освіти й науки та соціального захисту.

Крім того, у документі передбачені заходи, спрямовані на усунення можливих корупціогенних факторів, вдосконалення формування та реалізації державної антикорупційної політики. Також Програмою врегульовуються питання координації та моніторингу оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання.

Ефективне запобігання та протидія корупції потребує скоординованих зусиль усіх державних органів.

Без Антикорупційної стратегії, дії державних органів є невпорядкованими, їхні антикорупційні заходи можуть бути неефективними, оскільки обмежені лише однією невеликою територією.

Антикорупційна стратегія об'єднує державні органи в одну команду та сприяє їх взаємодії для досягнення кращих результатів.

Необхідність такої координації для ефективної боротьби з корупцією підкреслюється Конвенцією ООН проти корупції, яку Україна підписала.

Розробка Антикорупційної стратегії є найпоширенішим інструментом для забезпечення такої координації. Вона застосовується в різних країнах на різних континентах та рівнях економічного розвитку, таких як Великобританія, Сінгапур, В'єтнам, Йорданія, Румунія, Єгипет, Вірменія та інші.

Антикорупційна стратегія охоплює всю систему протидії корупції, визначає пріоритети у запобіганні корупції в окремих сферах державного управління та приділяє значну увагу відповідальності за корупцію.

Пріоритетними галузями державного управління, визначеними в Стратегії, є судовий процес, державне регулювання економіки, забезпечення економічної конкуренції, державний сектор економіки, митні та податкові органи, оборонний сектор, охорона здоров'я, фінансування політичних партій та приватний сектор [9].

Щодо вище написаного, то можна запропонувати деякі можливі стратегії, які можуть допомогти зменшити рівень корупції в країні.

Перша стратегія – посилення роботи Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). Необхідно забезпечити цим органам досить фінансових та кадрових ресурсів, щоб вони могли ретельно перевіряти декларації посадових осіб, здійснювати обшуки та затримання осіб, які підозрюються у корупційних діях.

Варто провести покращення законодавчої бази щодо протидії корупції. Необхідно продовжувати роботу з вдосконалення законів про державну службу,

публічні закупівлі, боротьбу зі створенням фіктивних компаній та інші закони, які стосуються корупції.

Розширення можливостей громадського контролю за діяльністю державних органів – не менш важлива стратегія. Необхідно створити сприятливі умови для розвитку громадських організацій та підтримувати їх роботу. Громадські організації можуть відігравати важливу роль у виявленні та зупиненні корупційних схем [10].

Також, варто зазначити, що студенти КПП залучені до створення антикорупційних програм. Вони приймають участь у дослідженнях та аналізі корупційних ризиків у сфері вищої освіти. Студенти можуть бути запрошені до участі в дослідженнях про корупцію в системі освіти та до аналізу причин та наслідків цього явища. Їхні спостереження та пропозиції можуть бути використані при розробці антикорупційних програм в галузі освіти.

Також, ведуть активну участь у протидії корупції на мікрорівні. Студенти допомагають виявляти та запобігати випадкам корупції у своєму закладі вищої освіти, зокрема, сприяти боротьбі зі списуванням, пропонувати заходи щодо покращення транспарентності та відкритості прийому на навчання, а також виявляти недоліки у роботі викладачів та адміністративного персоналу.

Студенти можуть бути запрошені до участі в роботі над антикорупційними програмами в галузі освіти, зокрема, до участі у складанні концепції, виконанні конкретних завдань та моніторингу їх виконання. Вони можуть також допомагати з використанням технологій та відкритих даних для забезпечення транспарентності та обліку витрат.

Ще, студенти можуть бути запрошені до участі у створенні та розвитку громадських організацій, які будуть займатись контролем за дотримання

Освітні програми спрямовані на професіоналізацію політиків, журналістів, слідчих, юристів, громадських активістів та державних службовців через сертифікатну програму «Антикорупційні дослідження», магістерську програму

«Антикорупційні дослідження», наукові конференції, літні школи, тренінги та публічні лекції.

Результатом дослідницьких ініціатив Антикорупційного науково-освітнього центру є періодичні видання, наукові статті, аналітичні документи, аналітичні записки, які сприяють прогресу антикорупційних реформ в Україні, а також розвивають теоретичний потенціал протидії корупції в Україні та за кордоном [11].

Отже, з вище написаного видно, що Україна активно бореться із корупцією і незважаючи навіть на воєнний стан (який офіційно ввели 24 лютого 2022 року) країна все одно намагається подолати корупцію та зробити усе можливе, щоб її не було у державі.

Висновки до 1 розділу

Запобігання корупції в галузі освіти є важливою проблемою в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні. Науковці та практики розробляють різноманітні підходи до вирішення цієї проблеми, що базуються на теоретичних аспектах.

Одним з ключових підходів є формування етики в освітній галузі, яка має бути закладена вже на початку навчання. Це може бути досягнуто шляхом розробки спеціальних курсів, включення етичного виховання в плани навчання та використання етичних стандартів в поведінці вчителів, студентів та батьків.

Ще одним важливим аспектом є розвиток механізмів виявлення та запобігання корупції. Це може включати в себе встановлення системи контролю, аудиту та моніторингу, розробку законодавчих актів, які регулюють взаємодію між освітніми закладами та владними органами, а також забезпечення конфіденційності тих, хто повідомляє про корупційні дії.

Крім того, важливим є розвиток культури відкритості та громадської участі в процесі прийняття рішень у галузі освіти. Це може бути досягнуто шляхом

залучення громадських організацій, педагогічних колективів та батьків до процесу прийняття рішень, а також відкритістю у відносинах між освітніми закладами та владними органами.

Необхідно забезпечувати етичний розвиток студентів, вчителів та батьків, розвивати механізми виявлення та запобігання корупції, сприяти розвитку культури відкритості та громадської участі.

Крім того, важливим аспектом є підвищення рівня свідомості громадськості щодо негативних наслідків корупції в освіті та її впливу на розвиток суспільства в цілому. Важливо формувати критичне мислення та уміння аналізувати інформацію для того, щоб виявляти та уникати корупційних проявів.

Таким чином, запобігання корупції в галузі освіти є складною задачею, яка потребує комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін. Тільки шляхом спільних зусиль уряду, освітніх закладів, громадських організацій та громадськості можна досягти значного прогресу в боротьбі з корупцією в освіті і забезпечити правильний розвиток нації.

РОЗДІЛ 2

ЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ

2.1. Заходи, спрямовані на запобігання і протидію корупції

Корупція є однією з найбільших загроз для суспільного розвитку та демократії. Вона порушує рівність, руйнує довіру до урядових інституцій та завдає значних економічних шкод. У світі проводяться численні заходи, спрямовані на запобігання та протидію корупції, з метою побудови справедливих, прозорих та ефективних систем управління.

Заходи, спрямовані на боротьбу з корупцією, охоплюють широкий спектр стратегій і політичних заходів, спрямованих на усунення корупційних практик, зміцнення інституцій та створення етичної культури. Ці заходи включають законодавчі реформи, прозорість та доступ до інформації, незалежність судової системи, створення антикорупційних органів, етичну освіту та свідомість громадян, залучення громадян та міжнародне співробітництво.

Ці заходи мають на меті створити ефективну систему протидії корупції, що ґрунтується на принципах прозорості, відповідальності та чесності. Вони сприяють забезпеченню рівних умов для всіх громадян, підвищенню довіри до держави та зміцненню демократичних інституцій.

У цьому контексті, дослідження, розробка та впровадження ефективних заходів протидії корупції є насущною потребою для країн у всьому світі. Взаємодія між урядами, громадянськістю та міжнародним співтовариством стає ключовим фактором успіху в цій боротьбі.

Очікувані стратегічні результати від впровадження стратегії::

- Дослідження, спрямовані на встановлення загальних показників та причин корупції в Україні, а також вимірювання досвіду та суспільного сприйняття корупції проводиться на регулярній основі;
- Впровадження єдиного системного підходу до збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації про результати діяльності таких органів як Національне агентство, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, отриманими від корупції та інших злочинів, Національна поліція, органи прокуратури, судові установи та інші державні органи, що відповідають за виявлення, розслідування та розгляд справ (проваджень) щодо корупції та пов'язаних з корупцією правопорушень, а також управління активами, отриманими від корупції та інших злочинів.
- Під час формування та реалізації державної антикорупційної політики в Національне агентство, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, та інші органи державної влади використовують офіційну статистичну інформацію, результати з оцінку корупційних ризиків та узагальнити найпоширеніші корупційні практики, як а також з урахуванням результатів соціологічних та інших досліджень;
- Збір, аналіз та публікація даних про прогрес у реалізації антикорупційної політики здійснюється з використанням сучасних ІТ інструментів;
- Для формування виділяються достатні фінансові та інші необхідні ресурси та реалізація антикорупційної політики;
- Координація реалізації антикорупційної політики є ефективною та ефективним, у тому числі шляхом створення ефективних механізмів взаємодії антикорупційні інституції з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- Результати моніторингу та оцінки ефективності антикорупційної політики є повний, точний, об'єктивний і відкритий для громадськості;

Відсутність неупередженого висвітлення ситуації щодо запобігання та протидії корупції в Україні призводить до викривленого сприйняття з боку населення про першопричини корупції, її рівень та ефективність корупційні установи[12].

Уряд України, активно веде боротьбу із корупцією у будь-якій сфері та галузі. Також, Уряд на позачерговому засіданні в рамках Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентіві України затвердив Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки.

Прем'єр-міністр Денис Шмигаль зазначив, що документ є ключовим інструментом реалізації Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, визначеної законом України.

Програма включає комплекс заходів, спрямованих на покращення ефективності системи боротьби з корупцією в різних сферах суспільного життя, формування негативного ставлення до корупційних явищ в суспільстві та забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію.

В рамках Програми передбачено реалізацію заходів у таких сферах як судочинство, державне регулювання економіки, митна справа та оподаткування, державний та приватний сектори економіки, будівництво, земельні відносини та інфраструктура, оборона, охорона здоров'я, освіта і наука, соціальний захист.

Крім того, документ передбачає заходи, спрямовані на усунення можливих корупційних чинників та вдосконалення розробки та реалізації державної антикорупційної політики. Програма також регулює координацію та моніторинг оцінки ефективності Антикорупційної стратегії та державної програми її реалізації [13].

Також хочеться наголосити, що з червня 2021 по лютий 2022 року завершено проект «Антикорупційний комплаєнс у вищих навчальних закладах: від визначення ризиків до їх подолання», проведений Асоціацією юридичних клінік України. Проєкт включав аналіз відкритих джерел, проведення загальнонаціонального

опитування студентів та поглиблений моніторинг у п'яти пілотних університетах. Результатом цього дослідження було створення розширеного реєстру, що містить 55 корупційних ризиків у чотирьох основних сферах організації вищої освіти.

Задokumentовані ризики були обґрунтовані як у контексті законодавства, так і у додаткових нормах, що регулюють правила доступу до публічної інформації, державні закупівлі, виборче законодавство, а також злочини проти здоров'я та статевої свободи. Зокрема, у дослідженні було розглянуто явище "сексторції" як комплексної проблеми з ознаками корупційного ризику, де "валютою" стають інтимні послуги або інші види домагань.

Експерти склали список з 25 найбільш поширених корупційних ризиків у сфері вищої освіти в Україні. Кожен ризик супроводжується описом його контексту і проявів, факторів, що сприяють його появі, потенційних стратегічних та корупційних наслідків, а також наводяться приклади його виявлення.

Перелік типових корупційних ризиків включає такі пункти:

1. Зловживання під час проведення вступних випробувань.
2. Зловживання співробітниками університетів, пов'язані зі вступом іноземців.
3. Посередництво у наборі іноземних студентів.
4. Зловживання під час складання академічних різниць.
5. Вимагання або надання неправомірної вигоди в обмін на оцінки.
6. Залучення посередників для отримання неправомірної вигоди під час оцінювання студентів.
7. Нав'язування власних розробок як умови позитивного оцінювання.
8. Використання службового становища для впливу на викладачів та співробітників.
9. Зловживання, пов'язані з написанням та підготовкою кваліфікаційних робіт.

10. Зловживання службовим становищем у формі сексуальних домагань заради позитивних оцінок чи протекторату.
11. Зловживання при вступі та навчанні в аспірантурі (докторантурі).
12. Надання неправомірної вигоди за складання іспитів в аспірантурі.
13. Маніпуляції під час формування збірників наукових статей.
14. Фальсифікація результатів під час конкурсів на вакантні посади вищих навчальних закладів.
15. Зловживання при призначенні премій або інших стимулюючих виплат.
16. Зловживання при поселенні студентів та співробітників у гуртожитки.
17. Неправомірна передача земельних ділянок в користування третім особам або для незаконних забудов.
18. Неправомірна здача в оренду майна вищих навчальних закладів.
19. Умисна закупівля непотрібних товарів.
20. Неправомірний вплив на процес закупівлі шляхом співпраці з контрагентами поза тендерними процесами.

Цей перелік допомагає виявити і усвідомити проблемні сфери, де корупція може поширюватися в українській системі вищої освіти.

Дослідження також містить рекомендації для університетів, Національного агентства з питань запобігання корупції та Міністерства освіти і науки України щодо зменшення корупційних ризиків у вищій освіті. Приклади кращих практик з попередження або подолання корупційних ризиків також наведені у додатку, які були вивчені командою проєкту під час моніторингів у п'яти пілотних університетах.

Висновки цього дослідження є цінним додатком до розуміння корупційних ризиків у галузі освіти. Вони надають основу для подальшого удосконалення інструментів запобігання корупції в системі вищої освіти, забезпечуючи більш ефективну боротьбу з цією проблемою. Зусилля, спрямовані на впровадження

рекомендацій і прикладів кращих практик, а також залучення всіх зацікавлених сторін, є ключовими для забезпечення інтегритету та прозорості в галузі освіти [14].

Отже, запобігання та протидія корупції є важливими завданнями для багатьох країн. Україна впроваджує різноманітні заходи для запобігання та протидії корупції. Ось деякі з них:

1. Електронні декларації: Посадові особи, включаючи державних службовців, політиків, суддів та інших, зобов'язані подавати щорічні декларації про свої доходи, майно, витрати та інші фінансові інтереси. Це сприяє збільшенню прозорості та виявленню можливих випадків корупції.

2. Створення антикорупційних органів: Україна утворила ряд спеціалізованих антикорупційних органів, включаючи Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП). Ці органи займаються розслідуванням корупційних правопорушень та притягненням винних осіб до відповідальності.

3. Етичні кодекси та навчальні програми: Владні органи та організації розробляють етичні кодекси для своїх працівників, що містять норми професійної етики та протидії корупції. Також проводяться навчальні програми та тренінги з питань протидії корупції для посадових осіб.

4. Моніторинг конфлікту інтересів: Посадові особи зобов'язані заявляти про можливі конфлікти інтересів та вживати заходів для їх запобігання. Крім того, існують механізми моніторингу та перевірки можливих конфліктів інтересів.

5. Захист викривачів корупції: Україна впроваджує заходи для захисту викривачів корупції та свідків, які повідомляють про корупційні діяння. Це включає механізми конфіденційності, захист ідентичності та недопущення помсти.

6. Міжнародне співробітництво: Україна співпрацює з міжнародними організаціями та партнерами для обміну досвідом, отримання технічної та фінансової підтримки у сфері протидії корупції.

Це лише кілька прикладів заходів, які Україна вживає для запобігання та протидії корупції. Існують й інші ініціативи та програми, спрямовані на боротьбу з цим проблемним явищем у країні [15].

2.2. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції в освітній сфері

Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції в освітній сфері є невичерпним джерелом знань та інновацій для країн, які прагнуть змінити стереотипи й побудувати прозору та етичну систему освіти. Корупція у сфері освіти має серйозні наслідки, що шкодять розвитку суспільства, обмежують доступ до якісної освіти та підривають довіру до навчальних установ. Отже, осмислення міжнародного досвіду стає критично важливим для вдосконалення протикорупційних заходів у сфері освіти.

Існуючий в Україні механізм протидії корупції вже не дає ефективних результатів, тому уряд намагається вдосконалити систему запобігання корупції.

Для підвищення ефективності протидії корупції необхідно вивчати зарубіжний досвід і брати на озброєння вірогідні методи боротьби з нею.

Треба дізнатися, як такі проблеми вирішують наші сусіди. Цей досвід може дати поштовх для кращого розуміння шляхів подолання назрілих проблем.

Найперше, хочу описати та дослідити Польщу та висвітлити її методи боротьби з корупцією. Питання корупції в цій країні також має актуальний статус, однак, незважаючи на це, окреме законодавство щодо корупції в Польщі донедавна не було прийняте.

Корупція в освіті є серйозною проблемою не тільки в Польщі, але й у багатьох інших країнах. Це негативно впливає на якість освіти, порушує принципи справедливості та може завдати шкоди розвитку суспільства в цілому.

У Польщі корупція в освіті проявляється у різних формах. Корупція може виявлятися у вступному процесі, де шляхом сплати хабара або зв'язків можна отримати місце у престижних університетах або факультетах.

Викладачі можуть приймати хабарі за зміну оцінок або підготовку студентів до екзаменів. Це може вплинути на об'єктивність оцінювання та знизити якість освіти.

Деякі освітні заклади або особи можуть пропонувати платні курси або підручники, які обіцяють гарантований успіх у навчанні та здобутті високих оцінок.

В процесі розподілу грантів та стипендій можуть виявлятися випадки впливу хабарів або недобросовісного розподілу коштів, що призводить до несправедливого розподілу ресурсів.

Деякі особи можуть сплачувати гроші за отримання вченого звання без належної підготовки та відповідних досягнень.

Влада та освітній сектор в Польщі докладають зусиль для боротьби з корупцією в освіті, але це є складною завданням, яке вимагає подальших заходів та вдосконалення системи контролю і прозорості [16].

Були запропоновані методи, які допоможуть подолати корупцію у Польщі в сфері освіти. Перш за все, уряд повинен розробити та прийняти суворі антикорупційні закони, які забороняють будь-яку форму корупції в освіті. Ці закони повинні бути чіткими та ефективними, передбачати суворі покарання для порушників та встановлювати механізми контролю.

Важливо забезпечити прозорість у процесі вступу до навчальних закладів, розподілу грантів та стипендій. Всі правила та процедури повинні бути доступні для громадськості, а рішення повинні ґрунтуватися на засадах справедливості та засновуватися на об'єктивних критеріях.

В усіх навчальних закладах повинні бути встановлені етичні кодекси, які визначають правила поведінки для викладачів, учнів та інших працівників. Ці

кодекси повинні забороняти корупційні дії, а також встановлювати механізми повідомлення про порушення та їх наслідкування.

Важливо проводити навчальні програми та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення свідомості про корупцію в освіті та наслідки, які вона має. Це може включати навчання учнів та студентів про етичні стандарти, а також підвищення обізнаності батьків та громадськості про шкідливі наслідки корупції [17].

Також, варто вказати, що у Польщі існують різні антикорупційні програми та заходи, спрямовані на боротьбу з корупцією в різних сферах, включаючи освіту.

Польське антикорупційне агентство (СВА) – це спеціальний орган, створений для боротьби з корупцією. Воно відповідає за проведення розслідувань, збір інформації, виявлення корупційних практик і забезпечення відповідних санкцій.

Польща прийняла ряд законів, спрямованих на запобігання корупції в освітній системі. Наприклад, були введені правила про прозорість у прийнятті до навчальних закладів і конкурсних відборах на посади в університетах. Також було зміцнено відповідальність за хабарництво та інші корупційні дії.

Університети та інші освітні заклади можуть мати власні служби, що борються з корупцією. Ці служби сприяють виявленню, розслідуванню та запобіганню корупційним практикам серед студентів, викладачів та адміністрації.

Важливою складовою антикорупційних програм є залучення громадськості до боротьби з корупцією. Це може здійснюватися через посилення свободи слова, сприяння громадському моніторингу, організацію кампаній проти корупції та надання каналів зворотного зв'язку для повідомлення про корупційні випадки [18].

Наступною можна розглянути Німеччину, оскільки вона сьогодні є країною з певним рівнем корупції, але корупційні процеси не поширені по всій території. Проте Німеччина продовжує викорінювати корупцію і робить усе для повного її знищення. Також, у Німеччині, як і в багатьох інших країнах, корупція може проявлятися в галузі освіти. Подібно до інших країн, корупція може впливати на

процес вступу до університетів. Це може включати сплату хабарів або використання зв'язків для отримання місця в популярних університетах чи конкурсних програмах.

Іноді люди можуть сплачувати гроші або звертатися до недобросовісних посередників, щоб отримати підроблені кваліфікації або дипломи. Це може допомогти їм отримати робочі місця або просунутися по кар'єрній драбині.

Досить часто існують випадки, коли адміністративні працівники шкіл або університетів використовують свої посадові повноваження для особистої вигоди. Це може включати недобросовісне використання фінансових ресурсів, незаконне залучення додаткових платежів або несправедливий розподіл ресурсів між навчальними закладами.

Деякі викладачі можуть приймати хабарі або вимагати плати за поліпшення оцінок або легше завдання. Це може спотворювати процес навчання та оцінювання, порушувати принципи справедливості та підірвати довіру до системи освіти.

Корупція може впливати на процес призначення на посади в університетах або інших освітніх установах. Це може включати недобросовісну конкурсну практику, взятки або використання зв'язків для отримання посади без належних кваліфікацій.

Німеччина визнає проблему корупції в освіті і приймає заходи для її запобігання. Влада та освітні організації працюють над зміцненням прозорості, етичних стандартів та механізмів контролю для забезпечення чесності та справедливості у системі освіти [19].

Хотілося б зазначити, що у Німеччині антикорупційні програми та заходи в сфері освіти спрямовані на запобігання та боротьбу з корупційними практиками, забезпечення прозорості та етичних стандартів у вищих навчальних закладах.

У Німеччині існують законодавчі норми та положення, які регулюють етичні стандарти у сфері освіти. Наприклад, є правила, що стосуються транспарентності

прийому до університетів, процедур вибору викладачів, а також контролю за фінансовими операціями в освітніх установах.

Учасники освітньої сфери, такі як викладачі, адміністратори та керівники навчальних закладів, проходять професійний розвиток, що включає навчання етичним принципам та нормам поведінки. Це сприяє підвищенню свідомості про корупційні ризики та зміцненню етичної культури в освітніх установах.

У вищих навчальних закладах встановлюються механізми контролю за фінансовою діяльністю, які допомагають запобігати корупції. Крім того, створюються канали зворотного зв'язку та механізми повідомлення про підозрілі корупційні практики або порушення етичних стандартів.

Організації та громадські ініціативи сприяють відкритості та прозорості в сфері освіти. Це може включати публічне обговорення корупційних проблем, надання підтримки журналістам та активістам, що розслідують корупційні схеми в освітніх установах.

Існують спеціальні наглядові органи та аудитори, які контролюють фінансові операції та дотримання етичних стандартів у сфері освіти. Ці органи забезпечують незалежний нагляд та роблять рекомендації щодо покращення системи протидії корупції.

Важливо зазначити, що це загальний опис антикорупційних програм та заходів у німецькій освіті. Конкретні заходи можуть варіюватися залежно від рівня освіти (початкова, середня, вища освіта) та регіональних вимог [20].

Фінляндія вважається однією з країн з низьким рівнем корупції (займає 4 місце у світі) включаючи галузь вищої освіти. Проте, немає жодної країни, яка була б повністю вільною від корупції. Хоча рівень корупції у фінських вищих навчальних закладах загалом є низьким, деякі проблеми можуть все ж проявлятися. Хоча процес вступу в фінські університети ґрунтується на об'єктивних критеріях, існує можливість, що деякі особи можуть намагатися впливати на процес вступу за допомогою хабарів або зв'язків.

Іноді викладачі можуть приймати хабарі або зловживати своїм становищем для зміни оцінок або підвищення успішності студентів.

Існує можливість, що розподіл фінансових ресурсів або послуг вищої освіти може бути підпорядкований особистим інтересам адміністрації або факультету, що може порушувати принципи справедливості та рівноправності.

Іноді викладачі або дослідники можуть знаходитися в конфлікті інтересів, коли вони використовують свої посадові повноваження для отримання особистих вигод, наприклад, захисту власних дослідницьких проектів або одержання фінансування.

Недостатня прозорість у процесах прийняття рішень, фінансового управління та розподілу ресурсів може створювати умови для корупції у вищій освіті.

Важливо відзначити, що Фінляндія активно бореться з корупцією і вживає різні заходи для запобігання і протидії цьому явищу. Наприклад, в країні існує система етичних стандартів, прозорість у фінансовому управлінні та механізми звернень та контролю, що сприяють запобіганню корупції. Крім того, активно впроваджується освіта щодо етичних принципів та усвідомлення корупційних ризиків у навчальних закладах [21].

Як уже зазначалося, Фінляндія вважається однією з країн, які мають низький рівень корупції. Вона приділяє велику увагу антикорупційним програмам та заходам у сфері освіти. Фінляндія акцентує на прозорості та відкритості в управлінні освітніми установами. Це включає публікацію фінансової звітності та інформації про прийом до вищих навчальних закладів.

Викладачі та адміністратори освітніх установ в Фінляндії дотримуються високих етичних стандартів. Регулярно проводяться навчальні курси та тренінги з етики для освітніх працівників.

У багатьох навчальних закладах Фінляндії діють антикорупційні комітети або робочі групи, які відповідають за розробку та впровадження антикорупційних політик та процедур.

В провідних фінських університетах проводяться кампанії та інформаційні заходи, спрямовані на підвищення свідомості студентів та працівників щодо корупційних ризиків та етичних питань.

В Фінляндії діє система контролю та нагляду за фінансовими операціями та дотриманням етичних стандартів у сфері освіти. Це забезпечується через незалежних аудиторів та органи контролю [22].

Нажаль, Японія, як і багато інших світових країн, ще не пододала корупцію у галузі освіти повністю. У Японії корупція вищих навчальних закладів може проявлятися у різних формах. Для прикладу, японські університети мають відомий конкурсний процес прийому. Проте існують ситуації, коли особи можуть намагатися отримати місце за допомогою хабарів або зв'язків зі службовцями або деканатом університету.

Також доводиться, що Японія набула цінного досвіду у протидії корупції, і цей досвід свідчить, що відсутність єдиного кодифікованого акту, спрямованого на боротьбу з корупцією, не перешкоджає успішному вирішенню цих проблем. Японія визнана однією з країн, які активно займаються боротьбою з корупцією, і ця боротьба охоплює різні сфери, включаючи освітню галузь.

У 2004 році був прийнятий "Закон про запобігання корупції в освіті" (Act on the Prevention of Corruption in Education). Цей закон встановлює правила та політику, спрямовані на запобігання корупції в освітніх установах, включаючи протидію хабарництву, впливу та недостойних дій працівників [23].

Багато освітніх установ в Японії мають етичний кодекс, який визначає стандарти поведінки для викладачів та працівників освіти. Це включає заборону приймати хабарі, запобігання конфлікту інтересів та інші форми недоброчесної поведінки.

Японський уряд виконує аудит освітніх установ для перевірки фінансової діяльності та дотримання етичних стандартів. Це сприяє виявленню та запобіганню корупційним діям у сфері освіти.

Уряд Японії та освітні організації проводять навчальні програми та тренінги, спрямовані на підвищення свідомості викладачів, студентів та громадськості щодо корупційних ризиків та етичних питань у сфері освіти.

Також, Японія активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй та Організація Економічного Співробітництва і Розвитку, для обміну найкращими практиками та отримання підтримки у впровадженні антикорупційних заходів у сфері освіти.

Для отримання докладнішої інформації про антикорупційні програми та заходи в сфері освіти в Японії, рекомендується звернутися до офіційних веб-сайтів японського уряду та освітніх організацій, таких як Міністерство освіти, культури, спорту, науки та технологій Японії (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology) [24].

Наведемо дослід Гruzії. Варто наголосити, що Грузія в останні роки приділяє велику увагу боротьбі з корупцією в освітній сфері і впроваджує різні антикорупційні програми та заходи. У Грузії корупція у вищих навчальних закладів була серйозною проблемою. Наприклад, хабарництво було поширеним під час процесу вступу до вищих навчальних закладів у Грузії. Це означає, що студенти можуть намагатися заплатити хабар для отримання місця в університеті незалежно від своїх академічних здібностей.

Студенти можуть спробувати домовитися з викладачами про отримання кращих оцінок або проходження іспитів у обмін на хабарі.

Адміністративні працівники вищих навчальних закладів можуть вимагати хабарі або зловживати своїм становищем для особистих вигод, таких як призначення на посаду або отримання фінансової підтримки.

Деякі дослідники у вищих навчальних закладах можуть залучатися до фальсифікації даних або плагіату, щоб отримати вигоди, такі як отримання грантів або престижних публікацій.

Але, незважаючи на вищеописані проблеми, грузинський уряд активно розвиває електронні системи управління в освітній сфері для зменшення можливості корупції. У Грузії була впроваджена автоматизована система оцінювання викладачів, що дозволяє об'єктивно оцінювати їх професійність та виключає можливість корупційних дій при призначенні та просуванні вчителів.

Грузинський уряд зробив кроки до підвищення заробітної плати викладачів, що сприяє зниженню мотивації до прийняття хабарів та недоброчесної поведінки.

Також, уряд Грузії встановив спеціальні гарячі лінії, через які громадяни можуть повідомляти про факти корупції в освітній сфері. Це сприяє залученню громадськості до боротьби з корупцією та підвищенню відповідальності освітніх установ.

У Грузії відбуваються навчальні програми та тренінги для викладачів та студентів, спрямовані на виховання етичної поведінки, боротьбу з корупцією та підтримку прозорості в освітній сфері.

Крім того, Грузія оголосила війну хабарникам, які займають посади в керівних органах державних установ. При новому уряді ніхто не залишився поза увагою, і навіть звання підозрюваного не стало перешкодою. Після приходу Саакашвілі до влади, кілька міністрів і шість членів президентської більшості в парламенті були заарештовані за фактами корупції [25].

У США корупція вищих навчальних закладів, хоч і не є широко поширеною, все ж може виявлятися у деяких формах. Хоча вступ до багатьох американських університетів ґрунтується на об'єктивних критеріях, існують випадки, коли заможні батьки намагаються отримати прийом для своїх дітей шляхом пожертвувань або використання впливу через зв'язки. Це було відомо як "скандал вступу до коледжів" (college admissions scandal), що відбувся у 2019 році.

Деякі університети можуть мати недобросовісні практики в оцінюванні або відборі претендентів на посади викладачів або адміністративного персоналу. Це

може включати підкуп або неправомірне використання впливу для отримання робочих місць або підвищення.

Існують випадки, коли адміністрація вищих навчальних закладів може зловживати фінансовими ресурсами, наприклад, використовувати гроші для особистих витрат, замовляти непотрібні послуги або ухилятися від фінансової звітності.

Деякі професори або дослідники можуть знаходитися в конфлікті інтересів, коли вони використовують своє становище в університеті для отримання особистої вигоди, наприклад, укладаючи договори з приватними компаніями, з якими вони особисто пов'язані.

В США існують механізми для боротьби з корупцією у вищих навчальних закладів. Наприклад, федеральні та штатні органи виконавчої влади мають повноваження проводити розслідування корупційних випадків та притягати винних до відповідальності. Крім того, багато університетів мають власні етичні кодекси та механізми контролю, щоб запобігти корупції та забезпечити чесність та прозорість у своїх діях [26].

У США також існують різноманітні антикорупційні програми та заходи, спрямовані на боротьбу з корупцією в освітній сфері. Багато штатів у країні мають закони та етичні стандарти, що регулюють поведінку публічних службовців, включаючи працівників освітніх установ. Ці закони встановлюють правила поведінки, забороняють отримання хабарів та унеможливають конфлікти інтересів.

Уряди штатів та федеральний уряд США докладають зусиль для забезпечення прозорості в освітній сфері, шляхом публікації публічної інформації про фінансові звіти, контракти та угоди з постачальниками освітніх послуг. Це сприяє створенню відкритих та прозорих умов у галузі освіти.

Багато шкіл і університетів в США мають свої етичні кодекси, які визначають стандарти поведінки для вчителів, адміністрації та інших працівників освітніх установ.

У США проводяться різні програми навчання та освіти, спрямовані на підвищення свідомості щодо корупції в освіті. Це можуть бути тренінги для вчителів, студентів та батьків з етичної поведінки, протидії корупції та зміцнення прозорості.

Уряди штатів та федеральний уряд США підтримують органи контролю та розслідування, які мають компетенцію виявляти та розслідувати корупційні випадки в освітній сфері [27].

Також, для детальнішого аналізу варто взяти список країн та їх індекс сприйняття корупції (див. рис. 2.2.1)

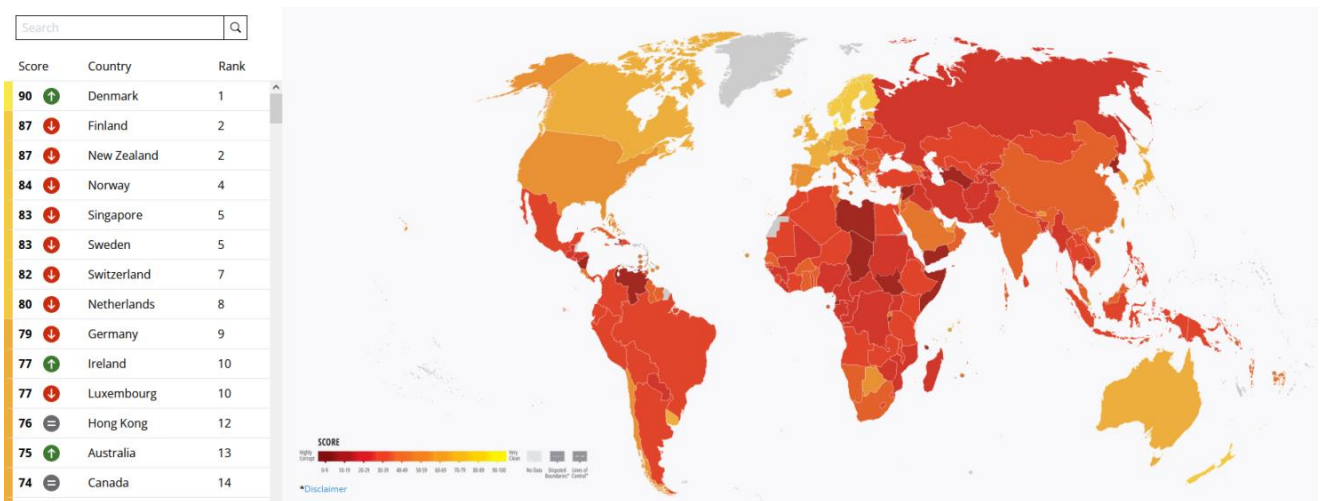

Рис. 2.2.1. Індекс сприйняття корупції на 2022 рік [28]

Як видно із аналізу, Україна посідає 33 рівень за рівнем корупції у світі. Зі всіх країн це високий індекс корупції. Також, можна детальніше оглянути індекс корупції у Україні за різні роки (див. рис. 2.2.2). Аналізуючи цю шкалу, можна помітити, що рівень корупції значно зростає та із 2012 року до 2022 року від зріс у кілька разом. Також, індекс корупції в Україні збільшився в порівнянні із даними за 2021 рік.

UKRAINE

Score

33/100 [What does the CPI score mean?](#)

Rank

116/180

Score change

↑ +1 since 2021

Score changes 2012 - 2022

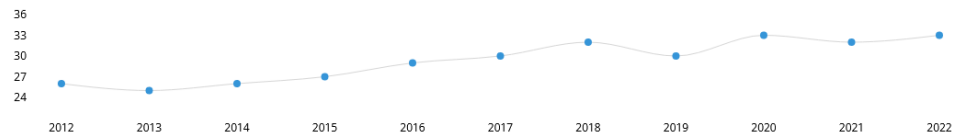

Рис. 2.2.2. Індекс корупції в Україні [29]

З аналізу, проведеного вище, видно, що індекс сприйняття корупції (CPI) за 2022 рік показує зростання, що свідчить про недостатню ефективність заходів з подолання корупції.

CPI відображає рейтинг 180 країн і територій у всьому світі за рівнем сприйняття корупції в державному секторі. Оцінки надаються за шкалою від 0 (висока корумпованість) до 100 (дуже чиста).

Середній глобальний показник CPI протягом більше десяти років залишається незмінним і складає всього 43 з 100. Понад дві третини країн мають оцінку нижче 50, тоді як 26 країн опустилися до найнижчого рівня. Незважаючи на спільні зусилля і досягнуті успіхи, 155 країн не досягли значного прогресу в боротьбі з корупцією або навіть показали зниження в порівнянні з 2012 роком.

Глобальний мир погіршувався протягом 15 років. Корупція була як основною причиною, так і результатом цього.

Корупція підриває здатність уряду захищати людей і підриває довіру суспільства, провокуючи все більше і важче контролювати загрози безпеці. З іншого боку, конфлікт створює можливості для корупції та підриває зусилля урядів, спрямовані на її припинення.

Навіть країни з високими показниками CPI відіграють певну роль у створенні загроз глобальній безпеці, які становить корупція. Десятиліттями вони вітали брудні гроші з-за кордону, дозволяючи клептократам збільшувати свої багатства, владу та руйнівні геополітичні амбіції.

Порівняння рівня корупції в галузі освіти України з іншими країнами світу є складним завданням, оскільки корупційні явища можуть виявлятися по-різному в різних контекстах та культурах. Також важливо враховувати, що доступні дані та статистика щодо корупції можуть бути неповними або надані на основі різних методологій, що робить пряме порівняння складним.

Однак, корупція в галузі освіти є глобальною проблемою, яка може спостерігатися в різних країнах. Деякі загальні тенденції та проблеми, пов'язані з корупцією в освіті, можуть бути спільними для багатьох країн. Наприклад, незаконне отримання академічних ступенів, платність за отримання вищої освіти, зловживання в процесі прийому до навчальних закладів або недобросовісна оцінка студентів можуть бути поширеними проблемами.

Деякі країни вживають ефективних заходів для боротьби з корупцією в галузі освіти, включаючи запровадження прозорих систем вступу, зміцнення етичних стандартів серед педагогічного персоналу, забезпечення незалежного моніторингу та контролю. Такі заходи спрямовані на забезпечення чесного та справедливого освітнього середовища.

Україна також здійснює зусилля для боротьби з корупцією в галузі освіти. Були прийняті антикорупційні закони та запроваджені механізми контролю. Проте, існує потреба у подальшій реформі та удосконаленні системи освіти для забезпечення більш ефективного запобігання корупції.

Отже, хоча пряме порівняння рівня корупції в галузі освіти між Україною та іншими країнами може бути складним, важливо зосередитися на спільних викликах та найкращих практиках для боротьби з корупцією в освіті на міжнародному рівні. Обмін досвідом та співпраця між країнами можуть сприяти покращенню ситуації та забезпеченню чесного та якісного освітнього середовища.

Також, Україна активно веде боротьбу з корупцією в галузі освіти та цьому є підтвердження. 04 березня 2023 року Уряд України затвердив Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки, яку розробило Національне агентство

з питань запобігання корупції за участі експертів, громадськості та державних органів.

У Антикорупційній програмі України на період з 2023 по 2025 роки передбачено кілька заходів для подолання корупції в галузі освіти. Основні з них містяться в проекті Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2024 та 2026 роках.

У період з 2023 по 2025 роки передбачається розширення використання електронних кабінетів та зменшення обов'язкового подання документів у паперовій формі. Крім того, планується відмова від певних пільг, що дозволяють заміну зовнішнього незалежного оцінювання на іспити у закладі вищої освіти. Ця відмова стосується більшості випадків, за винятком ситуацій, коли така заміна є обов'язковою з медичних причин або для осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а також для військовослужбовців за контрактом, які вступають до військових закладів вищої освіти.

Починаючи з 2026 року, передбачається розширення використання електронних кабінетів та переважне подання документів у електронній формі, обмежуючи використання паперової форми лише у виняткових випадках. Також планується поширення застосування зовнішнього незалежного оцінювання та відмова від пільг, які дозволяють заміну зовнішнього незалежного оцінювання на іспити в закладі вищої освіти. Однак, залишаться винятки, коли це обумовлено непереборними медичними причинами, участю в захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України або службою за контрактом у військових закладах вищої освіти.

Також відбуваються розроблення та прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових актів з метою поліпшення інформаційної системи Національного агентства з питань якості вищої освіти, зокрема, розширення переліку інформації, що вноситься до цієї системи, а також розширення категорій

користувачів (включаючи членів спеціалізованих вчених рад, аспірантів, заявників на присудження та позбавлення наукових ступенів).

Поліпшується інформаційна система Національного агентства з питань якості вищої освіти, зокрема, через розширення переліку відомостей, що вносяться до системи, та розширення кількості користувачів (у тому числі членів спеціалізованих вчених рад, аспірантів, заявників на присудження та позбавлення наукових ступенів).

Також, впроваджується Загальнодержавна система виявлення плагіату (автоматизованої перевірки на співпадіння) для кваліфікаційних та наукових робіт студентів вищих навчальних закладів та педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників у системі вищої освіти в Україні.

Та розроблення і прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових актів з метою поліпшення інформаційної системи Національного агентства з питань якості вищої освіти, зокрема, розширення переліку інформації, що вноситься до цієї системи, а також розширення категорій користувачів (включаючи членів спеціалізованих вчених рад, аспірантів, заявників на присудження та позбавлення наукових ступенів) [30].

Загальний висновок полягає в тому, що міжнародний досвід є цінним ресурсом для України у вдосконаленні своїх антикорупційних заходів у освітній сфері. Врахування цього досвіду та його ефективна імплементація можуть сприяти зміні культури й покращенню системи освіти, забезпечуючи чесні та рівні можливості для всіх.

2.3. Заходи з контролю і запобігання та виявлення корупції в освітній сфері

Проблема корупції в освітній сфері є серйозним викликом для розвитку суспільства і підриває довіру до системи освіти. Корупційні практики впливають на

якість навчання, розподіл ресурсів та рівні можливості для учнів і студентів. Запобігання та виявлення корупції в освітній сфері вимагає ретельного контролю, прозорості та ефективних заходів.

Досвід країн, які вже здійснили значний прогрес у цій галузі, є надзвичайно цінним.

Аналізуючи основні документи, які регламентують реалізацію антикорупційних заходів в Україні, зокрема Державну антикорупційну політику на період до 2025 року та Антикорупційну стратегію України, основна увага на тому, що боротьба з корупцією у сфері освіти займає в них не останнє місце. Основні питання, які потребують негайного реагування, це зловживання під час вступної кампанії, під час захисту кваліфікаційних робіт, ЗНО та деякі інші. Це й не дивно, адже освіта – це не лише цілеспрямована діяльність професійних спеціалістів з надання молоді знань і допомоги в набутті певних умінь і навичок у тій чи іншій галузі, а насамперед – це формування цілісного світогляду, заснованого на уявленнях, норми та стандарти поведінки всіх учасників освітнього процесу.

Саме вищі навчальні заклади мають право та обов'язок здійснювати освітню діяльність серед студентів. Вони є системним джерелом формування у молоді нульової толерантності до проявів корупції не лише за принципами відповідної навчальної дисципліни, а й за принципом «роби, як я». За таких умов роль і дії керівника вищого навчального закладу щодо ініціювання та реалізації антикорупційної політики університету є головною частиною загальнодержавної антикорупційної політики та її майбутнім.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) бере активну участь у формуванні державної антикорупційної стратегії та запровадженні новітніх механізмів впливу на суспільство з метою запобігання поширенню корупції. Останні аналітичні дослідження НАЗК спрямовані на те, щоб визначити, що саме необхідно зробити для подальшого розвитку антикорупційних засад функціонування українського суспільства.

Принагідно зазначу, що Закон України «Про запобігання корупції» не містить чіткої вказівки на керівну роль у здійсненні антикорупційних заходів, але аналіз його норм доводить, що вирішення різноманітних питань боротьби з корупцією - корупційні заходи належить передусім вищому керівництву організації. Реалізація внутрішніх антикорупційних практик залежить від ефективності та зацікавленості керівника в досягненні мети подолання корупції [31].

Крім того, важливо відзначити, що результати дослідження "Стратегічний аналіз корупційних ризиків у дошкільній та загальній середній освіті" були представлені спільно Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) та Програмою "U-LEAD з Європою".

У документі детально описано 35 корупційних ризиків у чотирьох основних процесах управління загальною середньою та дошкільною освітою. Як от: фінансування; призначення керівників; адміністрація; навчальний процес.

Експерти розробили рекомендації, які будуть корисні батькам, громадськості, навчальним закладам, органам влади та місцевого самоврядування, Міністерству освіти і науки України (МОН).

Тема корупції в освіті обрана не випадково. Ще минулого року експерти почали працювати з освітнім сектором, аналізували корупційні ризики у вищій освіті, а також у вступній кампанії цього року через скасування ЗНО під час воєнного стану.

Іншим важливим напрямком є співпраця з територіальними громадами та органами місцевого самоврядування. Якість освіти і збереження національної спадщини для майбутніх поколінь безпосередньо залежить від розвитку освіти в громадах через школи та дитсадки.

Також було підкреслено значення формування ціннісних орієнтацій у дітей, щоб уникнути нормалізації корупції в майбутньому. Корупція в школах і дитсадках перешкоджає забезпеченню якісної та доступної освіти і породжує нерівність у доступі до освітніх послуг.

Однією з найбільших груп ризиків є ризики, пов'язані з фінансуванням освітніх закладів, зокрема, управління освітньою субвенцією Міністерства освіти і науки та позабюджетними коштами. Шкільні внески, які збираються для ремонту, миючих засобів, штор і подарунків, залишаються практикою. Ці кошти можуть використовуватися як адміністрацією закладу, так і батьками. Однією з причин цього є незнання батьками того, що такі внески є добровільними та анонімними. Батьки не знають, як перевірити фінансування своєї школи та зрозуміти джерела фінансування. Тому важливо провести інформаційну кампанію для батьків, яка роз'яснить їм, як контролювати це питання.

Розповідалося також, що поширеними корупційними ризиками є призначення керівників навчальних закладів. Ці ризики виникають на етапі підготовки, оголошення конкурсу, оцінювання знань та визначення переможця. Іноді конкурс навмисно не оголошується, і засновник школи або посадова особа з метою отримання вигоди призначає конкретного керівника (родичів, знайомих або третіх осіб) шляхом укладання термінового трудового договору.

Тому НАЗК пропонує встановити відповідальність за призначення керівника закладу без конкурсу, заборонити продовження трудового договору з керівниками без конкурсу. Також рекомендує розробити та затвердити типові положення про конкурс з вимогами до членів конкурсних комісій тощо.

Також окреслено ризики в управлінні закладами освіти. До них належать послуги громадського харчування, управління майном і територією, а також управління персоналом. Серед найпоширеніших ризиків: зменшення кількості їжі, зміна її якості, надання переваги конкретному постачальнику, завищення цін на продукти харчування, вимагання грошей за безкоштовне харчування, використання шкільних автобусів та майна закладів, зловживання відпустками освітян, особливо під час воєнного стану, агітації та виборчого процесу в школах тощо.

Учасники також навели низку позитивних прикладів, які сприяють зниженню рівня корупції в освіті. Це і використання блокчейн-технологій для управління

електронною чергою дітей, впровадження зручних систем реєстрації учнів, електронних щоденників, якісна виховна робота серед школярів та вчителів тощо.

У дослідженні НАЗК виділяє 5 керівних принципів розвитку антикорупційних дій в освіті: правова визначеність, суб'єктивність зацікавлених сторін, прозорість та доступність, неупередженість та доцільність. Отже, освітнім закладам важливо забезпечити прозорі процеси інформування про діяльність дитсадків і шкіл та отримувати зворотній зв'язок від батьків [32].

Отже, з вище написано інформації сформульовано наступні заходи з контролю, запобігання та виявлення корупції в освітній сфері України:

1. Законодавча база: Україна прийняла закони, які спеціально спрямовані проти корупції в освітньому секторі. Ці закони встановлюють чіткі визначення корупції, передбачають суворі покарання для порушників і забезпечують захист викривачів, які викривають корупцію.

2. Зміцнення інституційної доброчесності: навчальні заклади, включаючи школи, коледжі та університети, повинні прийняти та запровадити надійні механізми доброчесності. Це включає впровадження кодексів поведінки, створення комітетів з етики та сприяння культурі чесності та прозорості серед персоналу та студентів.

3. Посилення фінансового нагляду: ефективні системи фінансового управління та аудиту є важливими для запобігання корупції в навчальних закладах. Регулярні фінансові перевірки та прозорі механізми звітності допомагають забезпечити належний розподіл та використання коштів, зменшуючи ризик розкрадання та хабарництва.

4. Захист викривачів: заохочення та захист викривачів має вирішальне значення для викриття корупційних практик в освітньому секторі. Встановлення конфіденційних каналів подання повідомлень, забезпечення правового захисту та пропонування стимулів для повідомлень про корупцію може допомогти створити середовище, у якому люди почуватимуться безпечно, повідомляючи інформацію.

5. Етична освіта та обізнаність: просування етичних цінностей і чесності має бути невід'ємною частиною навчальної програми. Навчання студентів важливості чесності, прозорості та відповідального громадянства може сприяти формуванню культури, яка відкидає корупцію.

6. Співпраця з громадянським суспільством і міжнародними організаціями: залучення організацій громадянського суспільства, таких як органи контролю за боротьбою з корупцією, і партнерство з міжнародними організаціями можуть надати цінну підтримку та досвід у розробці антикорупційних стратегій, здійсненні програм з розбудови потенціалу та обміні передовим досвідом. .

Ці заходи разом із постійним моніторингом, звітністю та правозастосуванням є вкрай важливими для боротьби з корупцією в освітній сфері України. Для створення середовища доброчесності та підзвітності в системі освіти потрібні комплексні та скоординовані зусилля з боку органів влади, освітніх установ, громадянського суспільства та широкої спільноти.

Отже, впровадження ефективних заходів з контролю, запобігання та виявлення корупції в освітній сфері має велике значення для створення справедливого та рівного доступу до якісної освіти для всіх громадян. Це вимагає спільних зусиль усіх зацікавлених сторін, включаючи урядові органи, освітні установи та громадські організації.

Висновки до 2 розділу

Отже, заходи, спрямовані на запобігання і протидію корупції, є важливим елементом боротьби з цим негативним явищем в Україні. Напрацювання та впровадження ефективних механізмів контролю, прозорості та відповідальності є критичними для зміни культури та зниження рівня корупції.

Посилити превентивні заходи. Окрім розслідування та покарання корупційних діянь, необхідно акцентувати увагу на запобіганні корупції шляхом

розробки та впровадження етичних кодексів, навчальних програм та систем контролю за конфліктом інтересів.

Забезпечити прозорість та відкритість. Продовження реформ у сфері публічних закупівель, фінансової звітності та доступу до інформації сприятиме зменшенню можливостей для корупційних схем та забезпечить громадський контроль за закладами освіти.

Захист викривачів корупції та свідків. Важливо створити ефективну систему захисту викривачів корупції та свідків, що гарантує їх безпеку, конфіденційність та запобігає помсти.

Досвід країн щодо запобігання корупції різноманітний і залежить від правового, соціального, політичного середовища, рівня економічного розвитку, вдосконалення державного управління. Деякі стандарти вже прийняті та діють в Україні, інші перебувають на стадії обговорення. Проте варто зазначити, що ефективність стратегії боротьби з корупцією визначається не кількістю запропонованих заходів, а їх якістю, тобто здатністю реально вплинути на ситуацію та змінити її.

Тому необхідно вибірково запозичувати відповідний досвід, враховуючи наявні результати застосування відповідного правила. Необхідність використання зарубіжного досвіду у сфері боротьби з корупцією в системі державного управління нашої країни зумовлена тим, що основні закономірності функціонування бюрократії є універсальними і практика показує, що вони багато в чому не залежать від національних умов.

Запобігання, виявлення та контроль корупції в освітній сфері є вкрай важливими для забезпечення прозорості, справедливості та якості освітнього процесу. Ефективне законодавство, спрямоване на запобігання та боротьбу з корупцією в освіті, є ключовим для успішного контролю. Важливо, щоб закони встановлювали жорсткі санкції за корупційні дії та забезпечували захист осіб, які розкривають випадки корупції. Використання електронних систем моніторингу та

звітності, публічне оприлюднення фінансової інформації та результатів діяльності освітніх установ сприяють прозорості і зменшують можливості корупційних практик. Створення системи професійного розвитку для працівників освітніх установ та встановлення етичних стандартів допомагає формувати етичну поведінку і запобігає конфлікту інтересів, який може сприяти корупції.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

3.1. Аналіз діючих інструментів запобігання корупції в галузі освіти

Корупція є серйозною загрозою для суспільства і розвитку країни. Одним із ключових секторів, який потребує особливої уваги щодо запобігання корупції, є галузь освіти. Чесна та прозора освітня система є важливим фактором у формуванні справедливого суспільства, розвитку громадянського суспільства та підготовці кваліфікованого молодого покоління.

Запобігання корупції в освітній галузі вимагає ефективних інструментів та механізмів контролю. У цьому контексті важливо проаналізувати діючі інструменти, які спрямовані на запобігання корупції в освітній сфері. Аналіз таких інструментів може допомогти виявити їх ефективність, переваги та недоліки, а також визначити можливі шляхи вдосконалення системи запобігання корупції в освіті.

Відповідно до змін, які були внесені до Кримінального процесуального кодексу України, тепер викривачем вважається фізична особа, яка звернулася до органу досудового розслідування з повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення та є переконаною у достовірності цієї інформації. Відповідно до Закону України "Про запобігання корупції", права та гарантії захисту викривачів поширюються також на їх близьких осіб.

Статус викривача виникає з моменту, коли він звернувся з повідомленням про факти порушень. Законом не встановлено термін, протягом якого виникає цей статус.

У випадку, якщо наведені факти в повідомленні не підтверджуються, викривач не втрачає права та гарантії захисту, які передбачені Законом "Про

запобігання корупції". Закон не вимагає, щоб інформацію викривача підтверджувала інша особа.

Існують різні канали для повідомлення:

- Внутрішні канали повідомлення передбачають захищений та анонімний спосіб повідомлення викривачем своєму керівнику або уповноваженому підрозділу (особі) органу або юридичній особі, в якій він працює, проходить службу або навчається, або якій виконує роботу на замовлення.

- Зовнішні канали повідомлення охоплюють шляхи повідомлення інформації викривачем через фізичних або юридичних осіб, включаючи засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання та професійні спілки.

- Регулярні канали повідомлення передбачають захищений та анонімний спосіб повідомлення інформації викривачем до Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) або іншого суб'єкту владних повноважень, який має компетенцію розглядати та приймати рішення щодо цієї інформації.

Щодо заходів для захисту викривача можна вжити такі кроки:

- 1) У разі загрози життю, житлу, здоров'ю або майну викривача та його близьких осіб можна звернутися до правоохоронних органів.

- 2) Якщо порушуються трудові права викривача або існує загроза їх порушення, можна:

- Повідомити керівника або роботодавця про права та гарантії захисту викривача, які передбачені Законом України "Про запобігання корупції", та вимагати їх дотримання.

- Звернутися до Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК).

- Звернутися до відповідного суду.

У випадку, коли повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також інших порушень Закону України "Про запобігання корупції", призводить до загрози життю, здоров'ю та майну

викривача та його близьких осіб, застосовуються заходи захисту від незаконних посягань, які передбачені Законом України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві".

Починаючи з 2020 року, уповноважені підрозділи (уповноважені особи), які займаються запобіганням та виявленням корупції в сфері захисту викривачів, отримали нові повноваження:

- Організація внутрішніх каналів для повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також інших порушень Закону України "Про запобігання корупції" та приймання та розгляд інформації, наданої через такі канали.

- Співпраця з викривачами для забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій захисту, які передбачені законом.

- Надання методичної допомоги та консультацій працівникам відповідного органу чи юридичної особи, а також особам, які проходять у них службу чи навчання, чи виконують певну роботу, стосовно повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також інших порушень Закону України "Про запобігання корупції" та захисту викривачів, проведення внутрішніх навчань з цих питань [33].

Викривачами освітньої корупції в Україні можуть бути різні особи, які розкривають факти корупційних порушень у сфері освіти. Це можуть бути:

1. Студенти та учні: Особи, які виявляють корупційні практики, такі як підкуп викладачів або зловживання вступними іспитами.

2. Викладачі та науковці: Особи, які повідомляють про недобросовісну практику при оцінюванні студентів, фальсифікацію даних у наукових дослідженнях або спроби отримати хабарі.

3. Адміністративний персонал: Особи, які виявляють факти корупції у процесі прийому на роботу або надання пільг студентам.

4. Батьки та громадські активісти: Особи, які спостерігають або отримують інформацію про незаконні дії у системі освіти та повідомляють про це.

5. Інші працівники освітніх установ: Особи, які мають доступ до інформації про корупційні практики і повідомляють про них.

Викривачі освітньої корупції грають важливу роль у боротьбі з цим явищем, сприяючи покаранню винних осіб та вдосконаленню системи освіти в Україні.

На основі моніторингу даних, респонденти вважають проведення суспільних розслідувань фактів корупції та громадський контроль і моніторинг адміністративних практик у сферах з високим ризиком корупції найбільш ефективними формами громадської участі у боротьбі з цим явищем. Важливо розуміти, що громадський контроль охоплює широкий спектр форм участі громадян у протидії корупції, таких як громадська експертиза рішень органів влади, антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів, оцінка регуляторного впливу, контроль за використанням бюджетних коштів та достовірністю декларацій держслужбовців та інше.

На жаль, в Україні поки що недостатньо реалізовані найефективніші заходи щодо боротьби з корупцією, зокрема посилення контролю над діяльністю чиновництва з боку громади та демократичних інститутів. Громада не має достатніх повноважень у цій сфері. Хоча певна робота в цьому напрямку проводиться, наприклад, представники громадськості входять до складу громадських рад з протидії корупції при органах виконавчої влади та місцевому самоврядуванні, проте вжитих заходів недостатньо.

Варто зазначити, що викривачі є активною та небайдужою частиною громадського суспільства. Заходи з посилення громадського контролю над використанням бюджетних коштів державного та місцевого бюджету мають обмежену ефективність через обмежений доступ представників громадськості до необхідної інформації про використання коштів. Крім того, громадський контроль повинен включати не лише фінансові аспекти.

Участь громадськості у державних (обласних та місцевих) радах з протидії корупції та у моніторингу антикорупційних заходів на сьогоднішній день не є достатньою для ефективної боротьби з корупцією. Треба відзначити, що існують окремі випадки формального підходу до формування складів громадських рад при міністерствах, де вибір представників громадських організацій визначається керівництвом відповідного відомства.

Залучення громадськості України до процесу прийняття рішень в освітній сфері та антикорупційних дій є важливим кроком для забезпечення прозорості, відповідальності та боротьби з корупцією. При прийнятті стратегій, політик та рішень в освітній сфері можна організовувати публічні консультації, щоб залучити громадськість, включно з педагогічними працівниками, студентами, батьками та громадськими організаціями. Це дозволить врахувати думки та інтереси широкого кола зацікавлених сторін і сприятиме впровадженню прозорих та справедливих рішень.

Уряд може утворити незалежні ради або комітети, в складі яких будуть представники громадськості, експерти та представники освітніх закладів. Ці органи можуть надавати рекомендації з питань антикорупційних дій та політик в освітній сфері.

Важливо мати доступні та ефективні механізми звернень та скарг для громадськості щодо корупційних порушень в освітній сфері. Це можуть бути спеціальні телефонні лінії, онлайн-платформи або співпраця з громадськими організаціями.

Право на доступ до інформації є важливим аспектом прозорості та боротьби з корупцією. Уряд та освітні заклади повинні забезпечити доступність інформації про бюджетні видатки, процеси набору, рішення та інші важливі аспекти освітньої сфери.

Уряд та освітні заклади можуть активно співпрацювати з громадськими організаціями, які займаються антикорупційною діяльністю в освітній сфері. Це допоможе підтримати спільні ініціативи та обмінятися досвідом.

Важливо, щоб залучення громадськості відбувалося на різних етапах прийняття рішень та антикорупційних заходів, забезпечуючи прозорість, участь та відповідальність у сфері освіти.

Проте, в Україні відсутня комплексна система антикорупційного моніторингу, що є однією з причин низької ефективності боротьби з корупцією. Антикорупційний моніторинг повинен надавати об'єктивну інформацію про ефективність проведених антикорупційних заходів та стан корупційних проявів у різних сферах. Проте, на державному рівні регламентований лише моніторинг застосування нормативно-правових актів з метою виявлення корупційних факторів. Ефективність правозастосовної практики у боротьбі з корупцією не відповідає рішенням органів законодавчої та виконавчої влади, що базуються на міжнародно-правових інструментах, які вже успішно використовуються в багатьох країнах.

Серйозний розрив між законодавчими заходами, прийнятими останнім часом для протидії корупції, та їх реалізацією в правозастосовній практиці пояснюється, в тому числі, відсутністю ефективної системи моніторингу.

За сучасного рівня розвитку інформаційних технологій, ЗМІ, Інтернет та блогосфера відіграють ключову роль у суспільній боротьбі з корупцією. Проте, в національній стратегії протидії корупції, ЗМІ не визначені як найважливіший інститут боротьби з корупцією.

Останніми роками електронні та друковані ЗМІ перестали впливати на ситуацію в органах влади, публікації журналістів ігноруються, і при порушенні законів влада не приймає критичних заходів. Здається, ніби ці критичні публікації не існують і їх можна проігнорувати.

У таких умовах зростає роль Інтернету та блогосфери, що може створювати серйозні соціальні ризики при значному рівні суспільного невдоволення корупцією.

Інтернет та блогосфера позитивно впливають тим, що дозволяють залучити велику кількість людей до широкого суспільного обговорення цієї актуальної проблеми.

Інтернет також може служити інструментом для проведення антикорупційної політики органами влади. Портал державних послуг, який в даний час створюється, може лише частково сприяти вирішенню антикорупційних завдань у сфері надання державних послуг громадянам та підприємцям, але ця сфера має високі корупційні ризики у сфері державного управління.

Також на регіональному рівні створюються веб-ресурси з акцентом на протидію корупції. Для значного покращення ефективності боротьби з корупцією має велике значення незалежність ЗМІ від органів влади і законодавче закріплення обов'язковості реагування органів влади та правоохоронних органів на антикорупційні публікації. На сьогоднішній день такі норми не мають чіткого закріплення в законодавстві.

Україна має практично 80% регіональних ЗМІ, які є державними або фінансуються з державного бюджету. ЗМІ, як один з основних інститутів громадянського суспільства, повинні не тільки інформувати про діяльність державних органів та контролювати їх, але й пропагувати антикорупційні цінності.

Проте, взаємодія між владою та суспільством страждає від інституціональних перекосів, тому участь громадянського суспільства у боротьбі з корупцією не може бути повноцінною та активною. Дослідники вказують на складність комунікації між владою та представниками громадянського суспільства, оскільки навіть організовані та спрямовані зусилля громадянського суспільства не гарантують скасування рішень влади, якщо вони суперечать суспільним інтересам.

Невелика кількість досягнень у досягненні значних результатів знижує підтримку суспільства для ініціатив громадянського суспільства. В Україні існує велика кількість організацій, що активно займаються боротьбою з корупцією, включаючи некомерційні організації, правозахисні організації, фонди, дослідницькі центри та інтернет-проекти. Багато громадських організацій здійснюють

систематичний моніторинг корупційних явищ. Правозахисні організації працюють над захистом прав громадян, часто пов'язаних з корупційними проявами.

Найбільша об'єднання підприємців в країні, Торгівельно-промислова палата України, виконує значну роботу щодо експертизи нормативно-правових актів з антикорупційної перспективи. Інтернет-ресурси, такі як "Антикорупційний портал", "Центр протидії корупції" та "Центр політико-правових реформ", об'єднують людей для спільного впливу на владу щодо найважливіших суспільних і соціальних проблем. Роль таких масових проектів не може бути недооціненою, оскільки вони сприяють правовому вихованню та підвищують неприйняття корупції [34].

Таким чином, ми приходимо до висновку, що в публічній сфері існують та працюють інститути громадського суспільства. Але для освітньої сфери такі інструменти моніторингу та впливу є перспективним напрямком розвитку запобігання корупції. Але в освітній сфері існує декілька антикорупційних заходів, які можуть бути застосовані для запобігання та виявлення корупційних практик.

Щодо відслідковування грошей, то цей захід полягає в систематичному моніторингу фінансових операцій, пов'язаних з освітніми установами або особами, що працюють в освітній сфері. Це може включати перевірку фінансової звітності, аудит фінансових операцій та використання електронних систем моніторингу. Відслідковування грошей допомагає виявити незаконне використання фінансових ресурсів, розкрити недекларовані доходи та інші форми фінансової корупції.

З 2020 року фінансування закладів вищої освіти здійснюється за новою формулою, де університети з кращими показниками отримують більше коштів порівняно з попереднім роком. Таке рішення було прийняте Кабінетом Міністрів наприкінці 2019 року.

Розрахунок обсягу фінансування у 2020 році базується на конкретних показниках, таких як розмір університету, кількість студентів, регіональний

коефіцієнт, позиції у міжнародних рейтингах, обсяг дослідницької роботи та отримання коштів від бізнесу або міжнародних грантів.

Починаючи з 2021 року, до цих показників додано ще один - працевлаштування випускників, яке Міністерство освіти і науки буде відстежувати через онлайн-систему. З метою плавного переходу, в

2020 році були встановлені обмеження на мінімальну та максимальну зміну бюджету кожного закладу вищої освіти - відповідно 95% та 120% від рівня у 2019 році [35].

Станом на сьогодні, в умовах війни, формульне фінансування закладів вищої освіти призупинено. Тому прозорість формування розміру фінансування закладів освіти, поки є закритою темою.

Також, важливим елементом прозорості діяльності закладів освіти є електронне тестування. Цей захід полягає в проведенні електронних тестів замість традиційних паперових варіантів. Електронні тести можуть бути побудовані таким чином, щоб унеможливити підробку або несанкціонований доступ до відповідей. Це дозволяє забезпечити більшу об'єктивність оцінювання знань і навичок студентів, а також запобігає можливості шахрайства або спроб обману під час тестування.

Електронне тестування є одним з ефективних заходів у боротьбі з корупцією. Цей метод полягає в проведенні тестів або іспитів з використанням електронних систем інформаційно-комунікаційних технологій. Електронні тести забезпечують об'єктивну оцінку знань та вмінь кожного учасника, оскільки вони автоматично оцінюються системою без можливості впливу зовнішніх факторів або впливу людей.

Також, електронні системи тестування можуть включати механізми ідентифікації, такі як біометричні дані або персональні ідентифікатори, що дозволяють переконатися, що тестування проводиться саме особою, яка має право на нього. Електронні тести можуть містити випадково згенеровані питання або

використовувати адаптивні алгоритми, які адаптуються до рівня знань учасника. Це ускладнює можливість отримання попередньої підготовки до тесту та сприяє більш об'єктивній оцінці.

Такі системи тестування можуть надавати миттєвий зворотний зв'язок учасникам, що дозволяє їм оцінити свій власний прогрес і підвищити свої знання.

Та головне – дані системи зберігають результати тестування, що дозволяє проводити аналіз, виявляти аномалії та виявляти можливі випадки шахрайства або спроби підробки.

Впровадження електронного тестування у систему освіти або державну службу може зменшити можливості корупційних дій, підвищити об'єктивність та надійність оцінювання та зробити процес більш прозорим і довершеним [36].

Варто ще згадати про корупцію під час публічних закупівель у вищих навчальних закладах. Виявлення неефективного використання коштів є складним завданням. Хоча існують різні методи, включаючи автоматизовані або напівавтоматизовані засоби, для виявлення корупційних ризиків у системі закупівель, неефективність рідко може бути легко помітною.

Публічна закупівля відноситься до процесу, у якому замовник придбав товари, роботи або послуги відповідно до встановленого законом порядку.

За визначенням Transparency International (TI), публічні закупівлі охоплюють «придбання товарів або послуг компанією, урядовим органом або будь-яким державним установою».

Основною метою публічних закупівель є задоволення потреб громадськості, таких як розвиток інфраструктури, забезпечення газопостачання, будівництво шкіл, надання якісної медичної допомоги та забезпечення безпеки. Ці потреби зазвичай фінансуються з бюджетних коштів, які щодня збираються від громадян у вигляді податків та інших обов'язкових платежів. Громадськість має право очікувати від уряду, місцевої влади та інших державних органів влади максимально ефективного використання цих публічних коштів.

Публічні закупівлі в університетах є важливим аспектом, де може виявлятися корупція. Для боротьби з корупцією в цій сфері можна вживати наступні антикорупційні заходи:

Згідно з експертними оцінками, втрати від корупційних зловживань у сфері публічних закупівель становлять приблизно 10-15% від видаткової частини державного бюджету або від 35 до 50 мільярдів гривень щорічно.

Корупція в державних закупівлях означає, що державні кошти витрачаються неефективно, а очікувані вигоди, які мали би бути забезпечені цими коштами, геть втрачаються. Наприклад, гроші, зібрані від платників податків для закупівлі обладнання для лікарень або для покращення безпеки доріг, потрапляють у кишені корупціонерів замість свого призначення.

Аналізуючи зв'язки між учасниками, як формальні, так і неформальні, слід розпочати з дослідження структури власності учасників закупівлі, використовуючи відкриті реєстри та бази даних.

Наприклад, неформальні зв'язки можуть бути виявлені за наявності спільних телефонних номерів або сусідніх адрес учасників, а також за спільними службовими особами. Джерелами такої інформації можуть бути веб-портал "Наші Гроші" (nashigroshi.org), сайт SMIDA або Google.

Конфлікт інтересів може виникнути, наприклад, коли службова або посадова особа замовника, яка має повноваження давати вказівки членам тендерного комітету, є кінцевим бенефіціаром компанії-переможця тендеру.

Можна говорити про шкоду суспільству від корупції під час публічних закупівель. Серед них включають: великі фінансові втрати державних коштів відбуваються через завищені закупівельні ціни, які включають так звані додаткові витрати для отримання переваги в тендері.

Також відбуваються якісні втрати, коли розпорядники державних коштів закупають товари (послуги чи роботи) низької якості внаслідок укладення угод з конкурентно неспроможними постачальниками. Часто питання про якість товару

обговорюється рідко у випадках змови між сторонами для неправомірного збагачення.

Втрата довіри громадян до держави також є однією з причин подальшого зростання рівня корупції.

Україна також зазнає втрати іміджу на міжнародній арені, оскільки ринок державних закупівель стає менш привабливим для іноземних постачальників. Це стається через прямі переваги, закріплені на законодавчому рівні, для вітчизняних виробників, а також через високий рівень корупції в цій сфері.

Можна запропонувати та дати рекомендації щодо запобігання та протидії корупції у сфері публічних закупівель. Потребує моніторингу витрачання коштів допомогою системи ProZorro; інформувати компетентні органи про (імовірні) порушення, таких як Антимонопольний комітет, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державна аудиторська служба України, Рахункова палата, Державне казначейство, судові органи; брати активну участь у громадських організаціях, які займаються контролем процесу закупівель та підвищити обізнаність щодо корупції у сфері публічних закупівель [37].

Ці антикорупційні заходи спрямовані на забезпечення прозорості, конкуренції та етичності у сфері публічних закупівель в університетах і можуть сприяти ефективній боротьбі з корупцією.

Також, варто наголосити, що 2 вересня 2022 року відбулася друга щорічна конференція під назвою "Викривачі корупції в Україні: успіхи та виклики", де українські та міжнародні експерти обговорили стан захисту прав викривачів. Під час конференції звернули увагу на ключові проблеми, зокрема захист прав викривачів під час війни, використання ІТ-рішень для роботи з повідомленнями викривачів, формування культури доброчесності і звички викривати порушення.

Олександр Новіков, голова Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), відзначив, що виховання культури викривання корупції є важливою складовою нульової толерантності до корупції в суспільстві. Створення

загальної культури доброчесності стає однією з мет відстеження російських танків та повідомлення про активи російських олігархів.

Сергій Деркач, керівник Департаменту запобігання та виявлення корупції НАЗК, повідомив про результати роботи агентства, зокрема про розгляд 54 справ, в яких захист викривачів залучається третьою особою. Також було ухвалено перше рішення суду щодо захисту трудових прав близької особи викривача корупції.

Андрій Білецький, який є адміністративним директором Міждисциплінарного науково-освітнього центру протидії корупції НаУКМА (ACREC), зупинився на питаннях законодавства. Він підкреслив, що у Антикорупційній стратегії до 2025 року визначено напрямки і цілі щодо захисту прав викривачів, зокрема адаптацію українського законодавства до вимог Європейського Союзу та міжнародного законодавства.

Віра Михайленко, суддя Вищого антикорупційного суду, розповіла про судову практику, пов'язану з участю викривачів у кримінальних провадженнях. Вона зазначила недоліки в законодавстві, такі як відмежування викривачів від інших учасників провадження, участь викривачів у слідчих розшукових діях, інформація про досудове розслідування та винагорода для викривачів.

Доповідачі також акцентували увагу на важливості використання сучасних ІТ-систем для роботи з повідомленнями викривачів. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) працює над створенням електронного інструменту, який називається "Портал повідомлень про корупцію". Важливою метою є забезпечення конфіденційності та безпечності осіб, які бажають повідомити про корупційні випадки через цей ІТ-інструмент.

Також, інші спікери будуть займатися наступними темами: збільшення популярності електронних засобів для повідомлень про корупцію, що зростає внаслідок пандемії COVID-19; ризики, пов'язані з використанням електронних систем, необхідність підвищення цифрової грамотності та довіри до них; роль антикорупційних уповноважених, створення культури розкриття в організаціях,

створення стимулів для повідомлення про корупцію, організація каналів для повідомлень про корупцію та інформування колективу про права викривачів; канали розкриття та схеми виявлення, пов'язані з національною безпекою та необхідність наближення українського законодавства до європейського, зокрема до Директиви ЄС 2019/1937, що стосується захисту прав викривачів та розширення визначення викривачів корупції [38].

Звіти та виступи на конференції з антикорупційного порталу, цифрової грамотності, ролі антикорупційних уповноважених та захисту прав викривачів вказують на те, що боротьба з корупцією є актуальною проблемою, яка потребує комплексного підходу та спільних зусиль.

Роль антикорупційних уповноважених є важливою для захисту викривачів, формування культури викривання та створення механізмів заохочення повідомлень про корупцію. Організація ефективних каналів повідомлень та інформування колективу про права викривачів також є ключовими аспектами.

Професійний розвиток уповноважених та наближення українського законодавства до європейського стандарту щодо захисту прав викривачів є важливим завданням. Покращення фізичної безпеки викривачів, розширення імунітету захисту та надання необхідної медичної й психологічної допомоги є необхідними кроками для створення сприятливої середовища для викривачів корупції.

Усі ці заходи та рекомендації спрямовані на зміцнення боротьби з корупцією, підвищення прозорості та відповідальності суспільстві в цілому. Це важливий крок у напрямку побудови справедливого та етичного суспільства [39].

Отже, аналізуючи діючі інструменти запобігання корупції в галузі освіти, можна відзначити кілька основних підходів та заходів, які вживаються для боротьби з цим проблемним явищем.

Уряд країни приймає спеціальні закони та нормативно-правові акти, що регулюють питання запобігання корупції в освітній системі. Ці заходи можуть

передбачати строгі санкції проти осіб, виявлених у корупційних діях, а також створення механізмів контролю та нагляду за фінансовими операціями у сфері освіти.

Розвиток прозорих та відкритих процедур прийняття рішень в освітній системі може сприяти зменшенню можливостей для корупції. Проведення електронних тестувань, конкурсні відбори, оголошення результатів іспитів та інші процедури повинні бути проведені відкрито та доступно для громадськості.

Впровадження інформаційних технологій та електронних систем може зробити процеси в освітній сфері більш прозорими, швидкими та менш вразливими до корупції. Наприклад, електронні системи прийому заявок на вступ, електронне голосування під час конкурсів на посади в освітніх установах тощо.

Введення етичних кодексів для працівників у сфері освіти може встановити високі стандарти поведінки та відповідальності. Це може включати зобов'язання не приймати хабарів, не вчиняти корупційних дій та дотримуватися принципів справедливості та рівності.

Активна участь громадськості, батьків, студентів та інших зацікавлених сторін може виступати як механізм контролю за дотриманням антикорупційних заходів. Це може включати створення громадських рад, спостережних комітетів та механізмів зворотного зв'язку.

Важливо зауважити, що ефективність інструментів запобігання корупції в галузі освіти залежить від їх правильного впровадження та реалізації, а також від систематичної роботи з контролю та притягнення до відповідальності осіб, залучених до корупційних дій.

Україна приділяє значну увагу боротьбі з корупцією в освітній сфері і розробляє антикорупційні стратегії, спрямовані на попередження, виявлення та протидію корупційним ризикам:

- Стратегія розвитку освіти України на період до 2032 року. Ця стратегія визначає пріоритети та завдання розвитку освіти в Україні, зокрема в

контексті боротьби з корупцією. Вона передбачає впровадження прозорих та чесних механізмів набору, оцінювання та призначення персоналу в освітніх закладах.

- Закон України "Про вищу освіту": Цей закон передбачає створення прозорих та об'єктивних критеріїв для вступу до вищих навчальних закладів, заборону корупційних практик при прийомі студентів та встановлення механізмів перевірки дотримання цих принципів.
- Електронна система заявок та прийому до вищих навчальних закладів: Україна впроваджує електронну систему прийому студентів до вищих навчальних закладів, що сприяє зниженню корупційних ризиків та забезпечує більш прозорий та об'єктивний процес вступу.
- Моніторинг корупційних ризиків: В Україні проводяться моніторинги корупційних ризиків в освітній сфері для виявлення недобросовісних практик та прийняття відповідних заходів. Такі моніторинги здійснюються як національними органами влади, так і громадськими організаціями.
- Залучення громадськості: Україна активно пропагує залучення громадськості до контролю за дотриманням антикорупційних норм у сфері освіти. Громадські організації, студенти та батьківські комітети беруть активну участь у спостереженні та контролі за процесами набору, призначення та функціонування освітніх закладів.

Ці антикорупційні стратегії та заходи спрямовані на покращення прозорості, ефективності та чесності в освітній сфері України, а також на запобігання та припинення корупційних практик у системі освіти.

3.2. Пропозиції щодо удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти

Хоча корупція загалом приділяла велику увагу ЗМІ та дослідників протягом останніх десятиліть, але саме корупція в освіті малодосліджена. Однак це починає змінюватися завдяки зростанню кількості досліджень, присвячених цій галузі. Керівники освітнього сектору, можливо, уникали перевірки через побоювання, що заплямована репутація зменшить ресурси сектору. Однак, враховуючи згубні наслідки корупції, надзвичайно важливо визнавати корупцію в освіті та боротися з нею. Нижче наведено низку основних аргументів на підтримку боротьби з корупцією в освіті. Ці аргументи є універсальними та актуальними для навчальних середовищ як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються.

По-перше, освіта формує людину від раннього життя до зрілого віку. Саме освіта є впливом, який відчувається на особистому рівні. Це і заробіток протягом усього життя, і здоров'я, і сімейне життя та суб'єктивне благополуччя, і на суспільному рівні з точки зору запасу навичок країни, які впливають на його економічне зростання, розподіл доходів і мобільність між поколіннями. Корупція зводить нанівець вигоди від освіти на обох рівнях і створює чисті втрати, коли навички та робочі місця не відповідають.

По-друге, корупція в освіті спрямована особливо на незахищених осіб. Студенти, як і батьки, які бажають кращого своїм дітям, зазнають зриву в своїх амбіціях. Це може, наприклад, призвести до того, що батьки будуть готові платити плату, яку вимагає адміністратор школи, щоб забезпечити місце для своєї дитини в школі, або платити плату, яку вимагає педагог, щоб забезпечити сприятливий табель для своєї дитини. Іншим прикладом є сексуальна експлуатація студентів викладачами в ситуаціях, коли студенти або батьки надто бідні, щоб платити звичайним способом. Оплата через сексуальні послуги та інші корупційні дії в

освітньому середовищі викликає глибоке етичне занепокоєння, оскільки це спотворює стосунки між викладачами та студентами та довірою між ними.

По-третє, корупція в освіті замінює добрі цінності та мораль цинічним поглядом на світ, коли молоді та дуже вразливі студенти дізнаються, що боротьба з корупцією не окупається, але стати на її бік може. Корупція має «згубні наслідки», коли вона заважає «розвитку ставлень і цінностей, пов'язаних із громадянством і справедливістю». Якщо громадяни не вірять, що система освіти є справедливою та неупередженою, тоді всі керівні посади, будь то в бізнесі, науці чи політиці, сприймаються як отримані завдяки привілеям, а не досягненням. Це підриває довіру до освітніх закладів, створює розчарування та незалученість, а також завдає шкоди прагненням і соціальній згуртованості, які необхідні для всіх успішних суспільств.

По-четверте, освіта є ключем до сталого розвитку, як визнається в Цілі 4 Цілей сталого розвитку (ЦСР). Підриваючи якість освіти та доступ до неї, корупція значно перешкоджає досягненню ЦСР.

По-п'яте, високоякісна та доступна освіта розширює можливості суспільства та окремих людей і, отже, є одним із найефективніших каналів для розвитку продуктивного та морального суспільства. Корупція все це нівелює [40].

Варто охарактеризувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які стали дуже корисним інструментом для боротьби з корупцією. Звичайно, соціальні медіа, засновані на ІКТ, додали новий вимір у боротьбу з корупцією, оскільки інформація може потрапити по всьому світу за лічені хвилини, а вірусні фотографії чи відео, зроблені громадськими журналістами, можуть бути використані як докази корупції чи інших злочинів. хвороби.

Крім того, ці відео та зображення можуть стати каталізатором для урядових дій і можуть бути використані міжнародним співтовариством для тиску на держави. Інтернет надає глобального виміру роботі місцевих ОГС, а також уможливорює спільне журналістське розслідування.

Технологію можна використовувати для надання платформи для обміну інформацією про випадки корупції, що може підвищити обізнаність про ці випадки та може діяти як стримуючий фактор.

Автоматизація та оцифрування державних процесів і послуг, включаючи платформи з підтримкою блокчейну: технологія використовується для автоматизації державних процесів і скорочення часу спілкування державних службовців на певних посадах з громадськістю. Автоматизація може обмежити свободу дій державних службовців, збільшити прозорість і ускладнити здійснення корупційних операцій.

ІКТ дозволяють громадянам і суб'єктам громадянського суспільства використовувати великі дані таким чином, щоб допомогти в цілеспрямованих змінах і реформах, а також у розумінні тенденцій і моделей, пов'язаних із застосуванням антикорупційних заходів [41].

Команда Міністерства цифрової трансформації успішно реалізувала прозору та зручну систему в різних галузях. Цифровізація дозволяє державі річно заощаджувати мільярди гривень. Наприклад, цифрові послуги в будівництві мають антикорупційний ефект, оцінений у 11,2 млрд грн. Цифрові лікарняні системи щороку зберігають для держави 4 млрд грн. Це лише деякі аспекти цифрової реформи. В даний час ми працюємо над значними антикорупційними проектами, і співпраця з НАБУ допоможе зробити їх ще більш ефективними та прискорить їх впровадження. Ми справді маємо спільні цілі - боротьбу з корупцією та мінімізацію корупційних ризиків.

Цифровізація є одним з найефективніших інструментів у боротьбі з корупцією. Згідно з дослідженням, фактичний економічний та антикорупційний ефект від цифровізації за два роки становить 16,3 млрд грн, а потенційний ефект - 48 млрд грн. Завдяки цифровим сервісам нам вдалося припинити схеми, що могли призвести до втрат мільйонів гривень у руках корупціонерів. Подальша співпраця з

НАБУ посилить цей ефект і допоможе у більшій економії коштів для держави та запобіганні корупції.

Підписаний меморандум сприятиме зміцненню співпраці між Міністерством цифрової трансформації та НАБУ і запобігатиме корупції. Зокрема, це допоможе трансформувати та цифровизувати найбільш пріоритетні послуги, які можуть створювати потенційні корупційні ризики для держави, бізнесу та громадян. Проєкти "eВідновлення", "єАкциз", автоматизація послуг для моряків та митне оформлення вже є пріоритетними антикорупційними ініціативами.

Разом з НАБУ ми співпрацюватимемо у розробці концепції прозорих та конкурентних державних закупівель у сфері державних ІТ. Співпраця також передбачає онлайн-моніторинг закупівлі БПЛА для потреб сил безпеки і оборони України.

Крім того, команда Мінцифрової трансформації допоможе НАБУ впровадити сучасні ІТ-інструменти та технології штучного інтелекту для підвищення ефективності роботи антикорупційного бюро [42].

Хочеться зробити загальний підсумок із вище написаного та навести декілька прикладів моніторингу громадськості та участі студентського самоврядування у світі у сфері освіти щодо антикорупційних заходів.

Варто згадати та описати Корупційний Моніторинг Університетів (Transparency International). Організація Transparency International проводить моніторинг та дослідження корупційних ризиків у вищих навчальних закладах у різних країнах. Вони залучають громадські організації, студентські організації та активних громадян до збору інформації та аналізу корупційних практик, що допомагає виявляти проблемні області та пропонувати рекомендації щодо боротьби з корупцією в освітній сфері.

У багатьох країнах існують студентські організації та рухи, які активно займаються боротьбою з корупцією в освіті. Вони залучаються до моніторингу процесів прийому студентів, аналізують недобросовісні практики та створюють

свої механізми контролю за прозорістю та чесністю в університетах. Наприклад, в Індії йде рух "Нуль толерантності до корупції", де студенти спільно з молоддю та активними громадянами протистоять корупції в освіті.

Деякі країни створюють спеціальні онлайн-платформи та ресурси, які залучають громадськість та студентів до моніторингу корупційних ризиків. Наприклад, у Філіппінах існує платформа "Скарги проти корупції в освіті", де студенти та громадськість можуть подавати скарги щодо корупційних практик у вищих навчальних закладах. Це допомагає виявляти порушення та сприяє їхньому припиненню.

У деяких країнах проводяться громадські обговорення та консультації з питань антикорупційних заходів у сфері освіти. Це може включати публічні слухання, форуми та зустрічі, де громадськість, студенти, батьківські організації та інші зацікавлені сторони можуть висловлювати свої пропозиції та думки щодо запобігання та боротьби з корупцією в освітній сфері.

Ці приклади демонструють різні шляхи залучення громадськості та студентського самоврядування до моніторингу та реалізації антикорупційних заходів у сфері освіти. Вони сприяють створенню прозорості, виявленню корупційних практик та розвитку ефективних механізмів боротьби з корупцією.

Більш активна участь громадськості та студентського самоврядування у моніторингу та реалізації антикорупційних заходів у сфері освіти може сприяти зменшенню рівня корупції та покращенню прозорості та ефективності освітньої системи в Україні та світі.

Україна та інші країни можуть розробити та впровадити програми та проекти, які пропонують регулярну співпрацю з громадськістю та студентськими організаціями. Наприклад, проведення консультаційних зустрічей, форумів, публічних слухань і опитувань з метою отримання зворотного зв'язку та ідей щодо антикорупційних заходів.

Пропонується розширити повноваження студентського самоврядування в університеті щодо контролю за дотриманням антикорупційних норм та забезпечення прозорих процесів. Це може бути досягнуто через такі заходи:

- Розробка і впровадження спеціальних структур або комітетів в складі студентського самоврядування, відповідальних за антикорупційні питання та прозорість університетських процесів.
- Надання студентському самоврядуванню права проводити незалежні аудити та перевірки щодо виявлення можливих випадків корупції або недоброчесної поведінки серед викладачів, адміністрації та інших студентів.
- Створення механізмів для прийому анонімних скарг і звернень від студентів щодо можливих порушень антикорупційних норм або недостатньої прозорості.
- Забезпечення доступу студентського самоврядування до інформації про фінансові звіти, угоди з постачальниками послуг та інші важливі документи, що стосуються університетської діяльності.
- Організація регулярних зустрічей та діалогу між студентським самоврядуванням, адміністрацією та викладачами для обговорення антикорупційних питань та прозорості.
- Забезпечення навчання та підготовки представників студентського самоврядування щодо антикорупційних норм, етичних стандартів та методів контролю. Це може включати проведення тренінгів, семінарів та розробку спеціалізованих курсів з антикорупційної освіти.
- Запровадження механізмів відповідальності за порушення антикорупційних норм. Студентське самоврядування може сприяти встановленню дисциплінарних процедур та санкцій у разі виявлення корупційних діянь або недоброчесної поведінки.

- Проведення інформаційних кампаній серед студентів щодо важливості прозорості, етичної поведінки та боротьби з корупцією. Студентське самоврядування може використовувати різні канали комунікації, такі як соціальні медіа, лекції та публікації, для поширення свідомості та мобілізації студентів у цих питаннях.
- Залучення студентського самоврядування до процесу прийняття рішень та формування політик щодо антикорупційних заходів та прозорості. Представники студентського самоврядування можуть брати участь у комісіях, робочих групах та консультаціях з антикорупційної політики університету.
- Реалізація цих заходів допоможе забезпечити більш широкий контроль студентського самоврядування за дотриманням антикорупційних норм та прозорістю університетських процесів.
- Університети та інші освітні заклади повинні створити прозорі та доступні механізми для подання звернень та скарг щодо корупційних випадків. Такі механізми мають бути довіреними та забезпечувати конфіденційність осіб, які повідомляють про корупційні практики.

Важливо, щоб корупційні випадки в освітній сфері розслідувалися та каралися відповідно до закону. Для цього необхідно зміцнювати правовий механізм, встановлювати жорсткі санкції для осіб, зловживають своїм становищем, а також підтримувати незалежність антикорупційних органів та судової системи.

Ці пропозиції спрямовані на забезпечення активної участі громадськості та студентського самоврядування в моніторингу та реалізації антикорупційних заходів у сфері освіти. Це може сприяти покращенню прозорості, ефективності та чесності в освітній системі, а також зменшенню ризику корупції.

Отже, щодо пропозицій для удосконалення інструментів запобігання корупції в галузі освіти варто розробити та прийняти законодавчі акти, які б детально регулювали процедури в освітній системі та передбачали відповідальність за

корупційні дії. Важливо встановити чіткі норми, санкції та процедури розгляду скарг і повідомлень про корупцію.

Також, варто вдосконалювати систему публічної інформації про освітні процеси, рішення та фінансові операції. Це може включати створення електронних платформ, де будуть доступні дані про конкурси, фінансові звіти, а також процедури прийому та випуску студентів.

Запровадити ефективні механізми контролю та нагляду за освітніми установами, викладачами та адміністрацією. Це може включати проведення незалежних аудитів, моніторинг фінансових операцій та активне залучення громадськості.

Розширити роль громадськості, батьків, студентських організацій та громадських організацій у контролі за діяльністю освітніх установ. Сприяння створенню ініціативних груп, які б відстоювали прозорість та боротьбу з корупцією в освітній системі.

Вдосконалити професійну підготовку викладачів та адміністративного персоналу, зокрема, шляхом включення курсів про етику, протидію корупції та права у систему освіти. Створення механізмів виявлення та розгляду скарг на порушення професійної етики.

Варто також впровадити сучасні електронні системи управління освітніми процесами, які зменшать можливості корупційних дій, спростять процедури та забезпечать прозорість. Сюди входять електронні журнали, якими уже активно користуються у вищих навчальних закладах. Але варто впровадити ще електронну систему прийому заявок та систему електронного збереження документів.

Ці пропозиції можуть сприяти подальшому покращенню системи запобігання корупції в галузі освіти та створенню більш прозорої та етичної освітньої системи.

Висновки до 3 розділу

Отже, дослідження показали, що в галузі освіти існують певні інструменти запобігання корупції, такі як правові норми, антикорупційні програми та комісії, моніторинг та звітність. Ці інструменти створені з метою забезпечення прозорості, ефективності та відповідальності в системі освіти.

Однак, виявлено кілька слабких сторін діючих інструментів. Недостатня координація між різними органами та інституціями веде до розсіювання зусиль та зменшує ефективність боротьби з корупцією. Також виявлено недостатню усвідомленість інституційного персоналу та студентів щодо принципів антикорупційної політики.

Для ефективного запобігання корупції в галузі освіти, необхідно розробити комплексну стратегію, яка поєднує правові заходи, освітні програми, моніторинг та звітність. Важливо забезпечити взаємодію між усіма зацікавленими сторонами, включаючи урядові органи, недержавні організації, заклади освіти та громадськість.

Міжнародний досвід у запобіганні корупції в галузі освіти може бути цінним джерелом знань та практичних прикладів. Наявність обміну досвідом та співпраця з міжнародними організаціями можуть допомогти вдосконалити існуючі інструменти та впровадити нові підходи до боротьби з корупцією в освіті.

Ефективність інструментів запобігання корупції в галузі освіти потребує постійного моніторингу та оцінки. Слід розробити систему збору даних, звітності та оцінки результатів заходів, що спрямовані на боротьбу з корупцією, для визначення їх ефективності та внесення необхідних змін.

На основі цих висновків рекомендується подальше вдосконалення існуючих інструментів запобігання корупції в галузі освіти з метою створення прозорої, справедливої та ефективної системи освіти, в якій немає місця корупції.

Також, необхідно вдосконалити законодавство, включаючи прозорість прийняття рішень, посилення відповідальності за корупційні дії та запровадження жорстких санкцій. Правове регулювання повинно бути чітким, зрозумілим та ефективним для всіх учасників системи освіти.

Необхідно активно працювати над освітніми програмами, спрямованими на формування у студентів, педагогічних працівників та адміністраторів освітніх закладів свідомості щодо корупційних ризиків, принципів етичності та антикорупційної культури.

Важливо встановити ефективну систему моніторингу, яка буде включати незалежні органи, аудити та оцінки з метою виявлення та викриття випадків корупції. Звітність про результати моніторингу має бути доступною та розповсюджуватися серед усіх зацікавлених сторін.

Необхідно забезпечити доступність та ефективність механізмів жалоб та оскаржування для всіх учасників освітнього процесу. Це включає створення незалежних комісій, сприяння залученню громадських організацій та забезпечення конфіденційності при поданні жалоб

Важливо активізувати співробітництво з міжнародними організаціями та іншими країнами для обміну досвідом, найкращими практиками та експертизою у сфері запобігання корупції в освіті.

Отож, ці пропозиції мають на меті покращення ефективності та ефективності інструментів запобігання корупції в галузі освіти та створення прозорої та справедливої системи освіти, яка сприяє розвитку суспільства та формуванню моральності та етичних цінностей.

ВИСНОВКИ

Отже, запобігання корупції в галузі освіти є важливим завданням, яке вимагає ретельного вивчення та розробки ефективних стратегій. На основі аналізу теоретичних аспектів запобігання корупції в галузі освіти можна зробити кілька висновків.

Корупція в освітній сфері має шкідливий вплив на суспільство, економіку та розвиток країни загалом. Вона порушує принципи справедливості, рівності та демократії, підриває довіру до системи освіти та зменшує якість надання освітніх послуг.

Одним з основних теоретичних аспектів запобігання корупції в галузі освіти є формування етичної культури серед освітян та студентів. Виховання моральних цінностей, чесності, відповідальності та професіоналізму повинно бути однією з основних складових освітнього процесу.

Прозорість та відкритість в управлінні освітніми установами є необхідною умовою для запобігання корупції. Розробка та впровадження прозорих процедур в наборі та розподілі кадрів, фінансовому управлінні та прийнятті рішень дозволить зменшити можливості для зловживань.

Залучення досвідчених та мотивованих представників студентів та громадськості до моніторингу та контролю над діяльністю освітніх закладів та розробка механізмів, що сприяють участі громадськості у прийнятті рішень, можуть ефективно запобігати поширенню корупції.

Створення механізмів звітності та обліку діяльності освітніх установ перед громадськістю сприятиме підвищенню відповідальності та транспарентності.

Співпраця між урядом, освітніми установами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами є важливим чинником в боротьбі з корупцією в галузі освіти. Обмін досвідом, розробка спільних проектів та програм сприятимуть впровадженню ефективних заходів протидії корупції.

Узагальнюючи, запобігання корупції в галузі освіти вимагає комплексного підходу, який базується на етичних, юридичних, організаційних та громадських принципах. Тільки шляхом спільних зусиль всіх зацікавлених сторін можна досягти прозорості, справедливої та якісної системи освіти, вільної від корупції.

Застосування антикорупційного законодавства України в освітній сфері має важливе значення для боротьби з корупцією і підвищення якості освітніх послуг. Антикорупційне законодавство України в освітній сфері створює правову базу для боротьби з корупцією і встановлює норми, процедури та відповідальність за корупційні дії. Застосування антикорупційного законодавства сприяє зміцненню правової культури серед освітніх працівників, студентів та громадськості. Відомість законів та їх виконання сприяє усвідомленню шкідливості корупції і формуванню етичних стандартів в освітній сфері. Чинне антикорупційне законодавство в освітній сфері повинно постійно оновлюватись та адаптуватись до змін у суспільстві і розвитку освіти. Розробка нових норм і механізмів контролю, а також удосконалення існуючих процедур, допоможуть ефективніше протидіяти корупції в освіті.

Важливим аспектом застосування антикорупційного законодавства є навчання та підвищення правової свідомості працівників освіти та студентів. Проходження спеціальних курсів, семінарів та навчальних програм, спрямованих на засвоєння антикорупційних норм та правил, допоможе збільшити обізнаність та усвідомлення ризиків корупції.

Розробка і впровадження превентивних заходів є важливим кроком у запобіганні корупції. Це включає розробку та реалізацію етичних кодексів для освітніх працівників і студентів, проведення навчань та тренінгів з етики та антикорупційної культури.

Підсумовуючи, для поліпшення механізмів запобігання корупції в освіті необхідний комплексний підхід, який включає правову базу, проактивні заходи, прозорість, освіту та інформаційну роботу, громадський контроль і компетентність

контролюючих органів. Тільки шляхом спільних зусиль всіх зацікавлених сторін можна досягти ефективної боротьби з корупцією в сфері освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. "Антикорупційна політика в Україні" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://arm.naiu.kiev.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_1.html.
2. Про боротьбу з корупцією. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 34, ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Закон України «Про запобігання корупції». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. No 49. Ст. 2056. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Заброда Д.Г. Державна антикорупційна політика в Україні: теорія, правова основа, інституціалізація [Текст] : монографія / Д. Г.Заброда ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. - Сімф. :Крим навчпеддержвидав, 2013. - 367 с.
5. Серьогін С. М. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади / С. М. Серьогін, С. С. Серьогін // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. – 2010. – № 1. – С. 134-140.
6. Корупція в системі вищої освіти: сутність, причини та наслідки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://6aas.gov.ua/ua>.
7. Manifestations of corruption in education [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unodc.org/e4j/zh/anti-corruption/module-9/key-issues/manifestations-of-corruption-in-education.html>.
8. Draft Ukraine Recovery Plan Materials of the “Anti-corruption policy” working group [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/eng/anti-corruption-policy-eng.pdf>.
9. Anti-corruption Strategy [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nazk.gov.ua/en/anti-corruption-strategy/>.

10. Кабінет Міністрів України. Постанова. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023—2025 роки від 04 березня 2023 р. № 220 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoi-antikoruptsiinoi-prohramy-na-20232025-t40323>

11. Anti-Corruption Research and Education Centre of National University of Kyiv-Mohyla Academy [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukma.edu.ua/eng/index.php/research/centres/interdisciplinary-anti-corruption-research-and-education-centre>.

12. Formation of negative perceptions of corruption [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Ukraine-Anti-Corruption-Strategy-for-2020-2024.pdf#%5B%7B%22num%22%3A49%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C68%2C300%2C0%5D>.

13. Prime Minister: Government approves Anti-Corruption Program for 2023-2025 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/premier-ministr-uriad-zatverdvyv-antikoruptsiinu-prohramu-na-2023-2025-roky>.

14. ТОП-25 корупційні ризики у вищій освіті [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/TOP_25_koruptsiy-ni_ryzyky_u_vyshhiy-_osviti.pdf.

15. ЗАХОДИ ПО ЗАПОБІГАННЮ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ifnmu.edu.ua/uk/zakhody-po-zapobihanniu-i-protydii-koruptsii>.

16. Narodowe Biuro Przeciwdziałania Korupcji, NBPK [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.nbpcert.polizei.gov.pl.

17. Антикорупційна сторінка на веб-сайті Уряду Республіки Польща [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.gov.pl/web/antykorupcja.

18. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] - Режим доступу до матеріалів: http://www.dgpn.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=364&Itemid=32 – Назва з екрану
19. Антикорупційна сторінка на веб-сайті Федерального уряду Німеччини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.bundesregierung.de/breg-de/themen/bekaempfung-von-korruption.
20. Bundesamt für Korruptionsbekämpfung [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.bak.bund.de
21. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.guds.gov.ua/control/ua.publish/article?art_id-89917&cat_id-73427
22. European Partners against Corruption, EPAC [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.epac-eacp.org.
23. Act on the Prevention of Corruption in Education [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.e-gov.go.jp.
24. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.mext.go.jp.
25. Ministry of Education, Science, Culture and Sport of Georgia [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.mes.gov.ge.
26. Запобігання та протидія корупції : [навчальний посібник] / [авт. кол.: А.М. Михненко та ін.]. – К. : НАДУ, 2010. – 360 с.
27. Bureau of International Anti-Corruption Affairs [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-civilian-security-democracy-and-human-rights/bureau-of-international-narcotics-and-law-enforcement-affairs/>.
28. Corruption Perceptions Index [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.

29. Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/ukr>.

30. Уряд затвердив державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://kpi.ua/2023-2025-kmu-anticor>.

31. Anti-Corruption Program of the Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute: Well-Timed Updates [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://kpi.ua/en/2022-kp41-anticor>.

32. Charitable funds, non-transparent purchases, “accidental” directors, food, enrollment in schools and kindergartens: NACP explains how to minimize corruption risks in education sphere [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nazk.gov.ua/en/news/charitable-funds-non-transparent-purchases-accidental-directors-food-enrollment-in-schools-and-kindergartens-nacp-explains-how-to-minimize-corruption-risks-in-education/>.

33. НАЗК дає відповіді на найбільш поширені запитання про викривачів корупції [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rv.gov.ua/news/nazk-daye-vidpovidi-na-najbilsh-poshireni-zapitannya-pro-vikrivachiv-korupciyi>.

34. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України – 100 с.

35. Реформа вищої освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://osvita.ua/vnz/reform/69813/>.

36. Про затвердження Методичних рекомендацій для тренерів щодо проведення антикорупційних навчань [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakononline.com.ua/documents/show/23163___23163.

37. Корупція під час публічних закупівель [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://acwalks.com.ua/knowledgebase/publiczni-zakupivli/>.

38. Як сформувати культуру викривання та чому важливі викривачі корупції та інших правопорушень під час війни обговорили під час конференції «Викривачі корупції в Україні: успіхи та виклики» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/yak-sformuvaty-kulturu-vykryvannya-ta-chomu-vazhlyvi-vykryvachi-koruptsiyi-ta-inshyh-pravoporushen-pid-chas-vijny-obgovoryly-pid-chas-konferentsiyi-vykryvachi-koruptsiyi-v-ukrayini-uspihy-ta-vyklyky/>.

39. Наявні методи боротьби з корупцією. Національне агентство з питань запобігання корупції [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015034.

40. University Module Series: Anti-Corruption [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unodc.org/e4j/zh/anti-corruption/module-9/key-issues/fighting-corruption-in-education.html>.

41. ICT as a tool for citizen participation in anti-corruption efforts [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unodc.org/e4j/en/anti-corruption/module-10/key-issues/ict-as-a-tool-for-citizen-participation-in-anti-corruption-efforts.html>.

42. Ministry of Digital Transformation and NABU sign memorandum to cooperate in preventing corruption [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/mintsyfry-i-nabu-spivpratsiuvatymut-zadlia-zapobihannia-koruptsii-pidpysano-memorandum>.